

FAKULTA PRÁVNICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

Katedra obchodního práva

Obchodní závazkové vztahy
(komparace v poměrech EU, historie a
současnost)

Autor: Bc. Filip Turčáni

Obor: Právo a právní věda

Imatrikulační číslo: R11MO336P

**Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Přemysl Raban,
CSc.**

© 2016 ZČU v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

Department of commercial law

Commercial obligation law
(comparison in relation to EU,
history and presence)

Author: Bc. Filip Turčáni

Field of study: Law

Imatriculation number: R11MO336P

Academic advisor: Prof. JUDr. Přemysl Raban, CSc.

© 2016 ZČU v Plzni

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Právní komparace obchodně závazkových vztahů v regionu střední Evropy“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použité literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Plzni dne 31. března 2016

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Prof. JUDr. Přemyslu Rabanovi, CSc., za jeho odborné rady a připomínky, kterými přispěl k vypracování diplomové práce.

1. Úvod.....	7
2. Pojem, prvky, funkce a dělení závazkových vztahů	9
2.1 Pojem závazkových vztahů	9
2.2. Závazkový právní vztah a jeho prvky	11
2.2.1 Subjekty	12
2.2.2 Předmět neboli objekt závazkového vztahu.....	13
2.2.3 Obsah závazkových vztahů	14
2.2.4 Pojmové znaky závazkových vztahů	15
2.3 Funkce.....	16
2.4 Dělení závazkových vztahů	17
2.5 Shrnutí.....	23
3. Obchodní závazkové vztahy v regionu střední Evropy.....	25
3.1 Obchodní závazkové vztahy a jejich definice po rekonstrukci v České republice ...	25
3.1.1 Spotřebitelské závazkové vztahy	25
3.1.2 Obchodně závazkové vztahy.....	26
3.1.3 Shrnutí.....	34
3.2 Obchodní závazkové vztahy na Slovensku.....	35
3.2.1 Systematika obchodně závazkových vztahů na Slovensku	36
3.3 Obchodní závazkové vztahy ve Spolkové republice Německo	41
3.3.1 Systematika obchodně závazkových vztahů v SRN.....	41
3.3.2 Shrnutí.....	45
3.4. Obchodní závazkové vztahy v Rakousku.....	45
3.4.1 Systematika obchodně závazkových vztahů v Rakousku.....	46
3.4.2 Shrnutí.....	48
4. Historický vývoj systému obchodně závazkových vztahů v regionu střední Evropy	50
4.1 Úvod do historie Obchodního práva.....	50
4.1.1 Shrnutí.....	53
4.2 Obchodně závazkové vztahy podle ADHGB.....	53
4.2.1 Všeobecný obchodní zákoník.....	53

4.2.2 Obchodně závazkové vztahy a jejich systém podle ADHGB	54
4.2.3 Právní dogmatika kolem dualismu systému občanského a obchodního práva	57
4.3. Vývoj v českých a slovenských zemích v dobách kapitalismu a komunismu.....	58
4.3.1 Osnova obchodního zákona 1937.....	59
4.3.2 Úprava obchodně závazkových vztahů v době nesvobody	60
4.3.3 Úprava obchodně závazkových vztahů 1992 – 2014	62
Závěr	63
Souhrn.....	65
Resümee	65
Zdroje.....	66
Seznam použitých zkratk	70

1. Úvod

Obchodní právo je jedním z nejdynamičtěji se rozvíjejících právních odvětví. Jedná se také o druh právních ustanovení, které se nejvíce přibližují jejich adresátům tedy podnikatelům, kupcům, obchodníkům apod. Obchodní právo jako samostatná právní disciplína vzniká společně s velkými obchodními kodexy 19. století. Samotné obchodně právní závazky jako část obchodního práva jsou spjaty s hospodářstvím. Skrze ně se podnikatelé atd. zavazují, jednají atd., aby naplnili jejich hlavní funkci – zisk. Systém norem obchodně závazkových vztahů ale vlastně celého obchodního práva tak slouží k právní jistotě mezi obchodníky. Tzn., že obchodní závazkové právo bylo a je jedním ze základních pilířů hospodářství a jako takové si svůj význam zachová i pro budoucnost.

Tématem práce jsou obchodně závazkové vztahy, jejich systematika, adresáti a pojetí v rámci regionu střední Evropy a nastolení jejich historie.

Práce je dělená na několik kapitol. Po delším úseku, kdy je možné, že by se čtenář ztratil je přidáno stručné shrnutí. V práci se čerpá z cizojazyčných zdrojů, zejména německých.

Obchodně závazkové vztahy tvoří soubor právních vztahů týkajících se, jak název napovídá, obchodu, obchodní činnosti apod. Systematika těchto vztahů byla vždy pevně spojena s existencí zvláštního předpisu zpravidla kodexu obchodního práva. Po rekodifikaci v roce 2014 se takový kodex v českém právním řádu nenalézá. Na úvod je proto popsána současná situace v závazkovém právu a zamyšlení se na roli obchodně závazkových vztahů po této rekodifikaci. Závazkové vztahy jsou popsány na začátku jako základní pojem. Je popsán jejich pojem, prvky a funkce.

Další část je věnována již obchodním závazkovým vztahům a jejich vymezení po rekodifikaci při absenci předpisu, který by je výslovně jmenoval a upravoval. Proto se jedná o zamyšlení na jejich postavením v současném občanském právu. V rámci regionu Střední Evropy, tzn. České republiky, Slovenské republiky, Spolkové republiky Německo a Rakouské republiky bude porovnán vývoj a současný stav systematiky obchodně právních vztahů. Nutno dodat, že německý pojem „Handelsgeschäft odráží nejen obchodně právní jednání, ale také obchodně právní vztah z něj plynoucí.

Díky společné historii vyjmenovaných států, ale i sousedského postavení bylo obchodní právo v tomto regionu velmi ovlivněno kodifikacemi rakouskými a posléze německými z 19. století. Vůbec první obchodní kodex dokonce platil ve všech jmenovaných zemích kromě Slovenska, které bylo pod vlivem Uherska. V práci jsou tak popsány obchodní kodexy z 19. století. Ruku v ruce s tím jako s počátkem obchodního práva jako samostatného odvětví vůbec, jsou zmíněny i teoretické koncepce stojící za pojetím obchodně právních kodexů tzv. subjektivní a objektivní teorie.

Období první republiky přineslo snahu Československa kodifikovat obchodní právo do ryze českého kodexu, tyto snahy ale byly přerušeny válkou, nicméně i tvůrci občanského zákoníku z roku 2014 se odvolávají na osnovy zákonů z první republiky, a proto je v práci popsána i osnova obchodního zákona z roku 1937.

Druhá světová válka pak přetíná vazby českého obchodního práva na tyto německé a rakouské obchodní kodexy. Obsahem práce je i toto období a následné období, spojené s komunistickou vládou spojenou s likvidací tržní ekonomiky. Za vlády komunismu se tedy příliš o obchodním právu nedá mluvit, přesto je v práci toto období popsáno.

Poslední etapou je pak pro české země návrat demokratického zřízení a obnovení obchodního práva jako systému v rámci občanského práva skrze obchodní zákoník.

Zdrojem mi jsou především odborné publikace a to i zahraniční, zejména německé ale také odborné články na internetu, judikatura, důvodové zprávy apod.

2. Pojem, prvky, funkce a dělení závazkových vztahů

2.1 Pojem závazkových vztahů

Závazkové právo, často také nazýváno jako právo obligační¹ je jedním ze základních pilířů soukromého práva. „Obligační právo je souborem norem upravujících práva a povinnosti vznikající mezi subjekty práva.“² Jedná se o podmnožinu tzv. majetkových práv, jejichž předmětem je právě majetek, „*tedy cokoliv, co osobě může patřit.*“³ Protože se pohybujeme v právním prostředí a výraz cokoliv je přinejmenším ne zcela určitý právní pojem, je ho potřeba přesněji definovat. Majetek tak přeci jen přesněji definujeme jako „*souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek, jiných práv a hodnot ocenitelných peněží) příslušející určitému subjektu. Společně se závazky tvoří jmění.*“⁴

Právě majetek a služby jsou zpravidla předmětem závazkových vztahů., zejména obchodních. Jako většina institutů kontinentální úpravy soukromého práva nachází i závazkové právo svůj původ v římském právu. V římském právu se poprvé také objevuje definice pojmu závazek. Tato definice pochází z hlavy jednoho z pěti právníků zahrnutých v tzv. citačním zákoně, tedy jednoho z největších právníků z dob klasické jurisprudence, a sice Iulia Paula. Jeho definice zní: „*Obligace je právní pouto, které nás nutí, abychom jej v souladu s právem našeho státu rozvázali (odstranili), resp. poskytlí někomu nějaké plnění*“.⁵ V dnešním právním systému definici závazku obsaženou v právním předpisu nenalezneme. Jedná se spíše o abstraktní pojem, pro který teorie a judikatura přiřadily pojmové znaky, skrze které je tento pojem vykládán.

Tak například se tento pojem vykládá jako tzv. závazkový vztah, „*na základě něhož je jeden z účastníků takového vztahu (dlužník) povinen druhému*

¹ Původ slova je z latinského slova „obligo“ označujícího slova jako „zavazuji, povinnost nebo nutnost“.

² ROZEHNAL, A., Závazkové právo. Obecná část. Deliktní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 13 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 496 – 1.

³ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 17 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2..

⁴ FIALA, Josef. Právní slovník, 3.vydání, 2009. Heslo: Majetek.

⁵ Obligation est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura

účastníku (věřiteli) poskytnout určitou, zpravidla majetkovou hodnotu, tj. plnění, a druhý účastník – věřitel – je oprávněn takové plnění od dlužníka požadovat.“⁶

Z pohledu judikatury je pak přínosný rozsudek nejvyššího soudu z roku 2004. Jednalo se o při, ve které se dovolatel domáhal tvrzení, že dávky tzv. invalidního důchodu vyplácené orgánem sociálního zabezpečení tvoří závazek ve smyslu v té době účinného obchodního zákoníku, tzn. o soukromoprávní závazek. Z odůvodnění proč tomu tak není, se pak dají dovodit další, pro závazek charakteristické znaky. Podle nejvyššího soudu je však závazek vyplývající s občanskoprávních vztahů charakterizován tzv. rovným postavením účastníků a dále „*ve vzájemném právním vztahu žádný z nich nemá nadřazené postavení a není oprávněn rozhodovat o právech a povinnostech druhého účastníka ani plnění autoritativně vynucovat. Subjekty občanskoprávních vztahů se o vzniku či založení vzájemných subjektivních práv a povinností musí zásadně dohodnout, pokud tyto právní povinnosti nevznikají přímo ze zákona.*“⁷ Je tedy zřejmé, že soukromoprávní závazky jsou zpravidla založeny na principu rovného postavení stran, jakožto dalšího pojmového znaku závazku. Rovnost stran představuje jeden ze základních pilířů soukromého práva, jakožto pojmového znaku rozlišení mezi soukromým a veřejným právem.

Nesmí být zapomenuto, že závazkové vztahy jsou společenské vztahy, které představují. „*Závazkem v právním slova smyslu je společenský vztah, z něhož má osoba oprávněná (věřitel) vůči osobě povinné (dlužníku) právo na jeho určité chování – plnění (pohledávku) a dlužník má povinnost toto právo věřiteli uspokojit (dluh), který je upraven právem (tedy je jeho obsah za právem stanovených podmínek vynutitelný a chráněný).*“⁸

Závazek rozlišujeme v užším a širším významu. „*Závazkem v užším smyslu (též obsahově jednoduchým a jednosměrným) je pouze vztah zahrnující právo jedné strany požadovat určité plnění a povinnost druhé strany toto plnění poskytnout. Je označován též jako asynallagmatický. Závazek v širším smyslu (obsahově složený) je více závazků jednoduchých směřujících navzájem vůči sobě,*

⁶ HURDÍK, Jan. Právnický slovník, 3 .vydání, 2009. Heslo: Závazek.

⁷ LAVICKÝ, P.; POLÍŠESNKÁ, P.; Judikatura k rekodifikaci. Vznik a obsah závazků. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 41

⁸ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 19 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

svázaných kauzou, kterou vzájemně uspokojují.“⁹ Závazek je po rekodifikaci právně zakotven v § 1721 zák. č. 89/ 2012 Sb. (dále NOZ). Zákonodárce se v novém zákoníku přiklonil k širší definici tohoto pojmu. Nyní je tedy závazek chápán ne pouze jako dluh, popř. povinnost plynoucí se závazkového vztahu, ale i jako závazkový vztah sám.

Z uvedeného je tedy vyvoditelné, že závazek lze chápat jako závazkový vztah plynoucí z občanskoprávních vztahů vznikajících mezi alespoň dvěma subjekty, jehož předmětem je právě závazek, tedy právo na určité chování, plnění, poskytnutí majetkové hodnoty apod., a kdy je tento závazek právem vynutitelný a chráněný a pokud je tato ochrana vykonávána orgánem státu.

2.2. Závazkový právní vztah a jeho prvky

Závazkový právní vztah je tedy vztahem právním. Právní vztah chápeme jako vztah nejméně dvou subjektů práva, které mají vzájemná práva a povinnosti. Takový vztah je charakteristický zejména pro právo soukromé, nicméně se může objevit i v právu veřejném, kde se však zpravidla nepoužívá.¹⁰ Pro úplnost je dobré si připomenout i definici právního vztahu. „*Právní vztah je společenský vztah mezi nejméně dvěma subjekty, upravený právními normami, v němž jeho účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých subjektivních práv a právních povinností, které vznikají těmto subjektům přímo nebo zprostředkovaně na základě právních norem. Právní vztah má tedy tři znaky: 1. Účastní se ho nejméně dva subjekty, obsahem jsou práva a povinnosti jejich subjektů ve vztahu k objektu (objektům) právního vztahu.*“¹¹

Právní vztah vzniká na základě právní skutečnosti. Ale to není zcela přesné. Právní vztah totiž vzniká na základě zákona, resp. právní normy, která je buď kogentní a přesně určuje postup jeho vzniku, nebo dispozitivní, kdy se subjekty mohou odchýlit od právní normy, ale tento právní vztah opět vznikne na jejím základě. Jedná se tedy o nějakou právní skutečnost, plynoucí z právní normy, na jejímž základě vznikne mezi nejméně dvěma subjekty právní vztah. Doslova „*musí nastat okolnost, se kterou právní norma spojuje vznik, změnu, či*

⁹ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 19 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2.

¹⁰ KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C.H.Beck, 1995. s. 202–204. ISBN 80-7179-028-1.

¹¹ GERLOCH, Aleš. Teorie práva, 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 145. ISBN 978- 80-7380-233 - 2

zánik právního vztahu.“¹²Nyní je tedy naprosto zřejmé, že tato okolnost je právě právní skutečnost. „*Předpokladem právního vztahu jsou tedy právní norma a právní skutečnost, jeho elementy tvoří objekt a obsah právního vztahu.*“¹³

2.2.1 Subjekty

Subjektem závazkových vztahů mohou být jak fyzické, tak právnické osoby. V rámci soukromoprávních právních vztahů je subjektem vždy osoba s tzv. právní osobností¹⁴. To však nejsou všechny množiny subjektů závazkových vztahů. Subjektem občanskoprávních vztahů totiž mohou být i např. stát, resp. obce a kraje. V praxi existují i jiné osoby, které disponují právní osobností a mohou tak vstupovat do občanskoprávních vztahů, ty ale nejsou tématem mé práce.

*„Základními subjekty závazkového právního vztahu (v užším smyslu) jsou dlužník (osoba povinná platit) a věřitel (osoba, která je oprávněn plnění od dlužníka požadovat).“*¹⁵ Jak je tedy patrné a již dříve zmíněno je závazkem v užším smyslu pouze vztah věřitel – dlužník. To tedy představuje jasný příklad asyntagmatického závazku, tedy vzájemné postavení subjektů je jasné a nikterak se neprolíná, tzn. na jedné straně věřitel s věřitelskými oprávněními, a na druhé dlužník s dlužnickými povinnostmi.

Současný občanský zákoník se řídí širší definicí závazku, jako závazkového vztahu včetně. „*V závazkových vztazích v širším smyslu se NOZ však označení věřitel a dlužník vyhýbá, neboť účastníci jsou současně nositelem komplexu vzájemných práv a povinností.*“¹⁶ Zákon tak subjekty neoznačuje jasným pojmoslovím, které do velké míry ozřejmuje jejich vzájemné postavení, ba naopak jsou v zákoně tyto subjekty označeny prostě jako strany. Tak je zejména v právní úpravě smlouvy. Např. v § 1724 NOZ se říká, že to jsou strany, které se

¹² GERLOCH, Aleš. Teorie práva, 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 145. ISBN 978- 80 – 7380 - 233 - 2

¹³ GERLOCH, Aleš. Teorie práva, 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 146. ISBN 978- 80 – 7380 - 233 - 2

¹⁴ Schopnost vystupovat jako subjekt a nikoli jako objekt práva, tedy schopnost být nositelem i vykonavatelem práv a povinností.

¹⁵ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 20 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

¹⁶ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 20 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2

rozhodly mezi sebou zřídit závazek. To však není vše. V rámci zvláštní části závazkového práva, tedy jednotlivých smluvních typů nabývají tyto strany zcela jiné názvy, jako např. u kupní smlouvy, kde jsou strany označeny, jako prodávající a kupující apod.

2.2.2 Předmět neboli objekt závazkového vztahu

Pod tímto pojmem je nutné si představit určité jednání stran. Konkrétně, „*primárním předmětem závazku se rozumí chování stran závazku, které je vymezeno jednotlivými subjektivními právy a povinnostmi, které tvoří obsah závazku. Sekundárním předmětem závazků jsou věci.*“¹⁷ Už od dob římského práva se vžily čtyři základní typy jednání v právních vztazích. V římském právu tak předmětem obligace mohlo být chování spočívající v plnění, které má majetkovou hodnotu: dare¹⁸, facere¹⁹, omitere²⁰, pati²¹, oportere²² a praestare^{23,24}. V současnosti se vžilo „*požadovat od dlužníka plnění v podobě dare, facere, pati nebo omittere.*“²⁵ Tato jednání jsou často k sobě navzájem v „*různé relaci:*

1. *Obě strany mají navzájem povinnost něco si dát. (do ut des)*
2. *Jeden subjekt má povinnost něco dát a druhý něco konat. (do ut facias)*
3. *Oba subjekty mají navzájem povinnost něco konat. (facio ut facias)*
4. *Jeden subjekt má povinnost něco konat a druhý subjekt se zavazuje mu za to něco dát.“ (facio ut des)“²⁶*

V římském právu byly od těchto názvů odvozeny i druhy inominátních smluv, právě podle svého předmětu. Pro některé závazkové vztahy, obzvláště pak

¹⁷ KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 168 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6.

¹⁸ Něco dát

¹⁹ Něco konat.

²⁰ Zdržet se.

²¹ Něco strpět.

²² Mít povinnost podle civilního práva

²³ Používá se u povinnosti nahradit škodu.

²⁴ HRDINA, Antonín Ignác; DOSTALÍK, Petr. Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 75 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 235 – 6.

²⁵ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 20 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2.

²⁶ KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 168 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6.

ty, které vznikají ze smluv, může nastat situace, že „jejich subjekty v nich vystupují jak v pozici věřitele, tak současně dlužníků.“²⁷ Jednoduchým příkladem je pak smlouva o dílo dle § 2586 NOZ, kdy jedna strana, resp. objednavatel je povinen zaplatit za zhotovení tohoto díla, ale zároveň má právo na jeho převzetí.

2.2.3 Obsah závazkových vztahů

„Obsahem závazku je souhrn subjektivních oprávnění a subjektivních povinností.“²⁸ Závazkový vztah tvoří svým obsahem různá práva a povinnosti a to zpravidla pro obě strany tohoto vztahu. Cílem je tedy tzv. uspokojení oprávněného. Práva a povinnosti je nutno vidět ve vzájemné souvztažnosti, a tak „povinností jedné strany odpovídá právo strany druhé a naopak, a zároveň právu jednoho odpovídá jeho vlastní povinnost a jeho povinnosti odpovídá jeho vlastní právo.“²⁹

Obsah je však adresován pouze stranám tohoto závazkového vztahu. „Tato práva a povinnosti působí *inter partes* a týkají se ve vzájemné kombinaci konkrétního předmětu závazku.“³⁰ Odtud také pochází název části NOZ, která se závazkům věnuje, a sice relativní majetková práva.

Jednotlivá práva a povinnosti, jednotlivých stran plynou nejen ze zákona. Je na autonomii vůlí, jaká ujednání, neodporující zákonu, si nadiktují. Pověštinou jsou taková ujednání mířena na zajištění závazku, např. formou smluvní pokuty a dalších. Není tedy pravidlem, aby taková práva a povinnosti vždy vstoupila v účinnost.

²⁷ ŠVARC, Z. a kol. Základy obchodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 208 s. ISBN 80 – 86898 – 51 - 2

²⁸ KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 168 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6

²⁹ KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 168 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6

³⁰ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 21 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

2.2.4 Pojmové znaky závazkových vztahů

Závazkový vztah v sobě nese některé pojmové znaky, které tento vztah vykreslují a definují. Jsou to jeho charakteristické atributy, bez nichž by se nejednalo o závazek a bez nichž by závazek jen těžko naplňoval svou funkci.

Jak už z názvu části NOZ „Relativní majetková práva“ vyplývá, je tento vztah vždy relativní. „*Má konkrétní individuálně určené subjekty, mezi nimiž trvají (mnohdy potencionálně) vzájemná práva a povinnosti.*“³¹ Jde tak o hlavní pojmový znak závazkových vztahů. Naopak absolutní majetková práva působí proti všem a jsou tak od relativních jasně ohraničeny.

Dalším pojmovým znakem je pak rovnost stran. Ta je jedním ze základních principů soukromého práva. Subjekty jsou si v rozhodujících momentech rovny. Ve spojení s autonomií vůle představují nejdůležitější principy pro naplnění podstaty občanského práva v právním státu.

Dalším pojmovým znakem, a to nejen závazků, ale celého soukromého práva, by měla být dispozitivnost. Tedy možnost se odchýlit od litery zákona, samozřejmě ne de lege ferenda. „*Kogentní úpravu používá NOZ jen v případech, kdy je třeba předejít jednáním potencionálně nebezpečným.*“³²

Obě strany jsou také povinny svá ujednání dodržet ve jménu hesla principu pacta sum servanda. Je přirozené, že „*důsledkem odpovědnosti za porušení závazku je vznik, či aktivace opět nového závazku.*“³³

U závazkového práva se vždy setkáváme s párovými pojmy, které spolu navzájem korelují. Zároveň také představují oboustranné postavení v rámci daného závazku. Jedná se o subjektivní právo x povinnost, pohledávku x dluh, věřitel (creditor) x dlužník (debtor).³⁴

Na závěr jen zopakuji, že jsme v odvětví majetkového práva. To nám jasně říká, že obsahem majetkového vztahu je jen a pouze majetek. Právní definici

³¹ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 21 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2.

³² RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 22 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

³³ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 23 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

³⁴ ROZEHNAL, A., Závazkové právo. Obecná část. Deliktní právo. Pilzeň: Aleš Čeněk, 2014, 13 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 496 – 1

jsem již předložil výše. Jsou však možné i jiné druhy plnění, vždy by ale měly být ekonomicky ocenitelné, např. „*předmětem závazku mohou být věci, práva i jiné hospodářské hodnoty, jejichž poskytnutí odpovídá zájmům věřitele, které nemusí mít jen majetkový motiv.*“³⁵

2.3 Funkce

Od počátku kmenového uspořádání a srocování se lidí vůbec se jedním z hlavních znaků vzájemné interakce stala směna. Zpočátku se tato směna odehrávala na bázi předání jednoho předmětu, z dnešního pohledu movité věci, za předmět jiný. Během tohoto jednání docházelo na základě řekněme „místních zvyklostí“ k nároku jedné strany na předmět strany druhé a naopak, tedy tzv. „barterový obchod“³⁶. Lidé tak mezi sebou navzájem projevovali vůli, a i když nevědomky, si, zakládali závazkové vztahy, resp. pravděpodobně obzvláště obchodně závazkové vztahy, a to zejména z dnešního pohledu, tzv. „směnnou smlouvu“ dle § 2184 NOZ.³⁷

S postupem času se osvědčilo tyto vztahy zajišťovat. Ne jen právně, ale obecně. Pokud totiž osoba svůj nárok nedokázala prosadit, byl její nárok tzv. k ničemu. Bylo tedy logické převádět ochranu těchto vztahů na třetí subjekt, zpravidla suveréna, ve většině případů stát. Tato třetí nebo i více osob se zpočátku stavěly do role svědků při uzavření těchto závazkových vztahů, či dokonce do nich vstupovaly z dnešního pohledu zřejmě jako ručitelé. Formy ručení, které znali ve středověku, např. u tzv. smlouvy trhové, byly samozřejmě převzaty z práva římského.

Jak je tedy již od počátku lidského soužití patrné, patří závazkové vztahy k jedněm z nejdůležitějších právních odvětví, a to až do současnosti. Zvláště významné jsou zejména z pohledu hospodářského. Zejména závazky, týkající se

³⁵ ŠVARC, Z. a kol. Základy obchodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 208 s. ISBN 80 – 86898 – 51 - 2

³⁶ Jako „barterový obchod“ se označuje takový obchod, při kterém dochází ke směně zboží za zboží bez použití platidla. Na počátku dochází ke směně bez znalosti jazyka jeden druhého, tedy tzv. „tiché směně“. I přes toto omezení však docházelo ke směně a uspokojení nároku a povinností.

³⁷ § 2184 zák. č. 89/ 2012 Sb.: Základní ustanovení (1) Směnnou smlouvou se každá ze stran zavazuje převést druhé straně vlastnické právo k věci výměnou za závazek druhé strany převést vlastnické právo k jiné věci. (2) Strany si odevzdají věci v tom stavu, v jakém byly v okamžiku uzavření smlouvy.

obchodu a záměrně je definuji takto, neboť o nich bude ještě řeč, tvoří pilíř ekonomické směny.

Funkce je tedy naprosto jasná, závazkové právo je tady pro to, aby nároky a povinnosti měly pevně stanovený řád a vynutitelnost. Právě v tom spočívá úkol úpravy závazkového práva, totiž v uspokojení lidských potřeb na základě pevně stanovených a hlavně vynutitelných pravidel. Pokud jde o tzv. naturální obligaci³⁸, na tu pravidla platí také, ale zpravidla morální a jiná, která v sobě nenesou žádnou sankci. Zákonodárce také představuje ucelenou úpravu jednotlivých smluvních typů, jako prostředků realizace tohoto principu soukromého práva.

V současnosti, je na základě zásady autonomie vůle možné ujednat prakticky cokoli, co se nepřičí zákonu, dobrým mravům apod. Taková úprava tak přináší nové spektrum tzv. inominátních smluvních typů. Jako zajímavý příklad je možné uvést např. v Německu běžné ujednání, a sice, že jedna osoba se smluvně zaváže druhé, že přestane s určitým jednáním, např. pomlouváním, a to pod smluvní pokutou. Taková smlouva by pak mohla v českém jazyce nést název „Dohoda o zdržení se škodlivého jednání“, kde by jednu stranu dalo označit, stejně jako např. v závazku ze vzniklé škody, jako poškozený a druhou jako škůdce. Tímto příkladem samozřejmě není nekonečná variace různých inominátních smluv ani z části vyčerpána.

Závazkové právo také napomáhá k narovnávání újmy, skrze závazky vzniklé z různých deliktů, zákonodárce sám určuje i situace, kdy závazek vzniká ze zákona.

2.4 Dělení závazkových vztahů

Závazkové vztahy lze dělit podle mnoha kategorií. V praxi a historii se však v teorii vyvinulo klasické dělení, které závazkové vztahy dělí celkem prostě podle několika základních parametrů a kategorií. Myslím si, že je správné takové dělení zachovat, jelikož je prověřeno dobou a smyslem.

³⁸ Tedy tzv. nevymahatelné závazky

Hlavním parametrem je pak dělení dle způsobu vzniku závazkového vztahu. „*Nejčastěji vznikají občanskoprávní povinnosti z právních jednání (§ 545 a násl. NOZ) jako projevů vůle osob občanského práva, které jsou dovoleny (aprobovány) objektivním právem.*“³⁹ Jak již bylo uvedeno, lze vznik závazkových vztahů rozdělit na ty, které vznikají z právního jednání a ty, které jsou tzv. mimosmluvní. „*Závazky z právního jednání, kterým je buď společný projev vůle dvou nebo více osob – smlouva; závazky kvazikontraktní – vznikají z právního jednání jedné osoby, chybí sice souhlas druhé strany, avšak zakládají její práva.*“⁴⁰ Závazkové vztahy vzniklé z právního jednání jsou tedy zpravidla založeny smlouvou, tzn. podle § 1724 NOZ prostředkem, kterým strany projevují vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se jejím obsahem. Pod kvazikontraktním vztahem je pak možné si představit institut tzv. culpa in contrahendo, hojně využívaný v Německu a Rakousku. Jedná se o předsmulvni odpovědnost. Ta se u nás dovozovala ve staré úpravě § 424 zák. č. 40/ 1964 Sb. (dále OZ), kde byla vyvozována z úmyslného jednání proti dobrým mravům. Po rekodifikaci zákonodárce ustanovil čtyři skutkové podstaty, které zakládají aplikaci předsmulvni odpovědnosti. Pro účely obchodního práva je nejdůležitější předsmulvni odpovědnost týkající se jednání o uzavření smlouvy. Podle § 1730 NOZ si totiž strany takovou předsmulvni odpovědnost založí, pokud se součástí jejich jednání, nebo přesněji negociace stanou i důvěrné informace. Dříve bylo toto ustanovení obsaženo pouze v zák. č. 513/ 1991 Sb. (dále ObchZ), tedy vztahovalo se pouze na vztahy obchodní. Po rekodifikaci se však toto ustanovení vztahuje na všechny.⁴¹

Mimosmluvní závazky jsou pak ty, které vznikají zejména z deliktů. „*Označení závazkové právo deliktní není zcela přesné, neboť ačkoli neexistuje jednotná definice pojmu delikt, doktrína se shoduje na tom, že deliktem je zaviněný protiprávní čin.*“⁴² V občanském právu mohou být také tyto delikty chápány jako protiprávní činy avšak nezaviněné. Ty se pak označují jako kvazideliktní. „*Důvodem vzniku občanskoprávních povinností jsou i protiprávní*

³⁹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 347 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

⁴⁰ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2

⁴¹ MALIŠ, Daniel. 93920. Čtyři skutkové podstaty předsmulvni odpovědnosti podle NOZ. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ctyri-skutkove-podstaty-predsmulvni-odpovednosti-podle-noz-93920.html>

⁴² KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 163 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6

jednání – činy (typicky § 2910 a § 2013 a násl. NOZ), někdy též samotným občanským zákoníkem tradičně označované jako neoprávněné zásahy (§ 82 odst. 1).“⁴³ Pod sumou mimosmluvních závazků je nutné představit si zejména tři podkategorie. První jsou již zmíněné závazky deliktní, tedy „z porušení povinnosti stanovené ve smlouvě, z porušení povinnosti stanovené v zákoně, z porušení dobrých mravů, do této kategorie se zařazují i závazky vznikající ze zneužití soutěže.“⁴⁴ Závazky z deliktů jsou předmětem úpravy třetí hlavy třetí části NOZ. Jedná se zejména o závazky vzniklé z majetkové, či nemajetkové újmy a výše zmíněné zneužití soutěže, či přesněji nekalé soutěže.

Další podkategorií jsou také již zmíněné závazky kvazideliktů. Jedná se o závazkové vztahy vzniklé z deliktu, které ovšem zpravidla postrádají některý z pojmových znaků deliktu, popř. se jedná o „závazky vzniklé z jednání nebo právní události, které nejsou v rozporu s právem, avšak způsobují obdobné následky jako při porušení práva, například majetkovou újmu.“⁴⁵ Rozdíl mezi deliktem a kvzideliktem tak na první pohled nemusí být zcela zřejmý. Jako kvzidelikt je teorií označováno zejména bezdůvodné obohacení dle § 2991 NOZ. „Tak jako občanský zákoník neuvádí výslovně pojem kvazismlovy, neobsahuje ani výslovnou úpravu kvzideliktu, se kterým některé evropské zahraniční doktríny a řády rovněž operují.“⁴⁶ Nicméně ve čtvrté hlavě NOZ nalezneme úpravu závazků z jiných právních důvodů, které můžeme jako kvzidelikty označit. Kromě již zmíněného bezdůvodného obohacení se pak jedná o nepřikázání jednatelství podle § 3006 NOZ a upotřebení cizí věci k prospěchu jiného podle § 3012 NOZ.

Jako mimosmluvní závazkové vztahy vznikají také závazky z dalších právních skutečností. Jedná se zejména o tzv. protiprávní stav. Podle § 6 odst. 2 NOZ totiž nikdo nesmí těžit z protiprávního stavu, který vyvolal. V praxi se pak jako příklad uvádí tzv. činnosti, popř. provozy, kdy je zapotřebí speciálních, často nebezpečných látek, jako např. výbušnin. Pokud jsou však tyto díky zanedbání původcem majetkové nebo nemajetkové újmy, vzniká protiprávní stav. Tento

⁴³ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 348 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

⁴⁴ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2

⁴⁵ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2

⁴⁶ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 350 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

protiprávní stav pak zakládá takovou právní, resp. protiprávní skutečnost, ze které mohou vznikat další závazkové vztahy. Povětšinou osoby, které za tento stav nesou odpovědnost, musejí nahradit škodu, či ji jakkoliv odčinit.⁴⁷

Další takovou skutečností je situace, kdy závazkový vztah vzniká tzv. ze zákona, tzn. ex lege. Zejména se jedná o normy, které na sebe váží vznik závazkového vztahu. „Do této kategorie zcela výjimečných případů, kdy občanskoprávní skutečnost vzniká bez existence právní skutečnosti, lze např. řadit vznik občanskoprávní povinnosti ze zastoupení (§ 457 NOZ).“⁴⁸

Závazkový vztah může vzniknout i na základě dalších právních skutečností. K těm se řadí např. vytvoření věci dle § 489 NOZ a akty aplikace práva. U vzniku věcí, a to movitých i nemovitých, vzniká závazkový vztah tím, že u věcí movitých vzniká výrobci vlastnická povinnost, u věcí nemovitých se může jednat o vytvoření patentu. Akty aplikace práva jsou pak např. rozsudky, rozhodnutí, usnesení apod. V případě tzv. konstitutivních aktů jsou orgány, a to zejména soudy, oprávněny působit na vznik, změnu nebo zánik nějaké povinnosti, popř. závazku.⁴⁹ Povětšinou se jedná o akty veřejného práva. „Zákon však tyto veřejnoprávní zásahy nekoncepčuje jako přímé závazkové vztahy mezi konkrétními osobami, nýbrž zakládá povinnost uzavřít vymezeným subjektům smlouvu se zákonem stanoveným obsahem.“⁵⁰

Jako další kategorii rozlišení závazkových vztahů je rozlišení jejich kauzy. V podstatě se jedná o podkategorii závazků vznikajících ze smluv. „Kauzou se rozumí důvod vzniku závazkového vztahu.“⁵¹ Některé závazky pak tuto kauzu obsahují a jiné nikoliv. Kauza nám ozřejmuje důvod, proč máme nějaké právo, popř. povinnost. Zpravidla se jedná o nějaký ekonomický zisk. V § 2991 a násl. NOZ je uvedeno, že každé plnění musí proběhnout na základě tzv. spravedlivého důvodu, jinak by se jednalo o bezdůvodné obohacení. Právě spravedlivý důvod je kauza. „Abstraktní závazek je závazek v užším slova smyslu, je jednosměrný bez

⁴⁷ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 350 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

⁴⁸ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 350 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

⁴⁹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 350 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

⁵⁰ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2

⁵¹ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 – 2

*vyjádření důvodu, obsahuje tedy jen čistou povinnost plnit jednoho subjektu a čisté právo subjektu druhého plnění požadovat, zatímco kauzální obsahuje ve svém obsahu i důvod, proč je jednosměrný závazek založen.*⁵² I když NOZ předpokládá spravedlivý důvod pro každý závazek, není nikde stanovena povinnost tento důvod uvádět v jeho obsahu. Je však nutné být schopen tento vždy prokázat.

Velmi důležitou charakteristikou je pak forma, jak je daný smluvní závazek uzavřen. Rozlišujeme tak formální a neformální smlouvy, a to zejména na základě parametru konstitutivně stanovené zákonné formy. Například v § 560 NOZ stojí, že jednání, kterým se zřizuje nebo převádí věcné právo k nemovité věci vyžaduje písemnou formu. Jedná se tedy o požadavek formální úpravy tohoto ujednání, bez něhož je takové jednání neplatné. Naopak podle § 559 NOZ se zavádí zásada neformálnosti, kdy si každý má právo zvolit, pro jakou formu svého jednání se rozhodne. V tomto případě tedy zákon nestanovuje pro dané právní jednání žádnou formu. Je tzv. neformální.

Samostatnou podkategorii tvoří také smlouvy synallagmatické a asynallagmatické. O těchto závazkových vztazích, resp. jejich vlastnostech, tu byla již řeč. Od dob římského klasického práva se rozlišují smlouvy na konsenzuální a reálné. Jejich rozdíl pak spočívá v účinnosti, kdy smlouvy reálné nabývají platnosti až ve chvíli, kdy došlo ke konsenzu vůlí a zároveň k právní skutečnosti, která je obsahem závazkového vztahu, např. předání věci u smlouvy o výpůjčce dle § 2193 a násl. NOZ. U smluv konsenzuálních nastává jejich platnost již ve chvíli uzavření smlouvy, např. smlouva o dílo dle § 2586 a násl. NOZ.

Důležité je také určit zda je daný závazkový vztah úplatný, či neúplatný. *„Úplatnost většina typizovaných závazků vyžaduje. Mnohdy je sice v závazku vyjádřena úplatnost, avšak výše úplaty není stanovena. Platí, že úplata byla ujednána ve výši obvyklé v době a místě uzavření smlouvy (§ 1792 NOZ).*⁵³ Univerzálním platidlem jsou uznány peníze a mnoho smluvních typů je předjímá jako prostředek ocenění a ceny, nicméně nadále hrají velkou roli také jiná plnění, např. skrze nějakou službu, např. provedení díla, či předáním věci.

⁵² RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

⁵³ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 25 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

Samotný prostředek plnění je pak dalším kritériem dělení závazkových vztahů. Rozeznáváme tedy plnění primární, jehož předmětem „*může být již zmíněná povinnost dare, facere, omitere, pati*“⁵⁴ a další. Sekundárním plněním jsou pak zmíněné prostředky plnění, tedy ve formě platidla, věci, či formou služby.

Zajímavou skupinou závazkových vztahů vznikajících ze smluv jsou tzv. adhezní smlouvy. „*Adhezní smlouvy jsou smlouvy, u kterých nedochází mezi kontrahenty k vyjednávání, jsou založeny na principu „take it or leave it“; často jsou užívány v hromadném smluvním styku, při kterém šetří náklady smluvních stran a jsou-li jejich podmínky férové, jsou pro běžnou praxi velmi přínosné.*“⁵⁵ Tyto smlouvy jsou upraveny v § 1798 a násl. NOZ. Z obchodního hlediska jsou tyto smlouvy jedním z běžně používaných a často také zneužívaných nástrojů.

Některé závazkové vztahy jsou pak zcela závislé na jiném obdobném vztahu. Takové rozlišení je funkční zejména z důvodu vzniku závazkového vztahu. Rozlišujeme proto závazky hlavní (principiální) a závislé (akcesorické). Závislé závazky jsou spojeny se závazkem hlavním a jsou na něj doslova odkázány svou platností. Jejich existence je tak nerozlučně spjata se závazkem hlavním. Zpravidla tyto obligace vznikají porušením nějaké hlavní právní povinnosti a fungují tak jako zajištění, např. jako zástavní právo nebo institut ručení.⁵⁶

Dle počtu subjektů se dají rozlišit závazkové vztahy jednoduché a složené. Rozdíl je pak v tom kolik subjektů se na obou stranách tohoto vztahu vyskytuje. Zpravidla pak jednoduché jsou ty, kde je na obou stranách pouze jedna osoba. Naopak u složených, často také nazývaných jako společné, jsou takové osoby dvě a více.⁵⁷

Společné závazky fungují ve stejném právním režimu jako spoluvlastnictví a mohou být dělitelné nebo nedělitelné. „*Je-li dělitelné plnění, pak každý z*

⁵⁴ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 25 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

⁵⁵ BEZOUŠKA, P.. Co je to adhezní smlouva?.. [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/382-co-je-to-adhezni-smlouva/>

⁵⁶ KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 165 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6

⁵⁷ ŠVARC, Z. a kol. Základy obchodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, 209 s. ISBN 80 – 86898 – 51 - 2

*několika spoludlužníků je dlužen jen svůj díl a každý z několika věřitelů je věřitelem jen svého podílu.*⁵⁸ Naopak u nedělitelných závazků je situace taková, že jsou spolu svázáni institutem tzv. dlužnické solidarity. „*předmět plnění je nedělitelný nebo u nichž splnění dluhu vyžaduje společnou nedílnou činnost spoluvěřitelů a spoludlužníků.*“⁵⁹ U společných a nerozdílných dluhů, tedy v případech, kdy jsou dlužníci v takovém poměru na základě zákona nebo ujednání. Domněnkou pak je, že ve vztazích z podnikatelským prvkem je tato solidarita přítomna vždy. Dlužnická solidarita vlastně znamená, že věřitel je oprávněn požadovat plnění nebo část po libovolném dlužníku, či dlužnících, samozřejmě pokud by dlužník uhradil více může se po ostatních dlužnících domáhat tzv. regresního plnění.⁶⁰

Nutností je připomenout již z římského klasického práva převzaté dělení podle individuálně, genericky a alternativně určeného předmětu plnění. Individuální předmět plnění, jak už samotný název napovídá, má jednotně charakteristicky určený předmět plnění, který nelze jinak nahradit. V praxi se jedná např. o cokoliv vyrobeného na zakázku. U druhově určených předmětů plnění je pak možné předmět nahradit předmětem stejného druhu. Můžeme si jej například představit v podobě písku. A konečně alternativní předměty plnění jsou takové, kdy je v závazkovém vztahu možno plnit to nebo ono, volba plyne ze zákona, či ujednání.⁶¹

2.5 Shrnutí

Pro jednodušší přehled se tedy nyní na závěr pokusím stručně nastínit jednotlivá dělení a tím uzavřít kapitolu o závazkových vztazích obecných. Základním výchozím parametrem je, jak daný závazkový vztah vzniká. Mluvíme o dělení podle právního důvodu vzniku. Tak rozeznáváme závazky vzniklé ze smluv a závazky mimosmluvní. Mimosmluvními jsou pak závazky vzniklé

⁵⁸ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 25 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

⁵⁹ ŠVARC, Z. a kol. Základy obchodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 210 s. ISBN 80 – 86898 – 51 - 2

⁶⁰ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 25 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

⁶¹ ŠVARC, Z. a kol. Základy obchodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 210 s. ISBN 80 – 86898 – 51 - 2

z deliktu, kvazideliktu a jiných právních skutečností. Smluvní závazky se rozdělují na kauzální a abstraktní, podle toho jestli obsahují kauzu, důvod vzniku. Podle formy jsou pak formální a neformální. Rozlišovacím prvkem je pak to, zda právní předpis stanoví pro daný vztah předepsanou formu, např. písemnou. Synallagmatické a asynallagmatické jsou zase rozlišeny vzájemným vztahem vzájemnosti, kdy u synallagmatických jsou závazky navzájem podmíněny skrze plnění a u asynallagmatických nikoliv. Podle úplatnosti na úplatné a neúplatné. Zvláštní podkategorií jsou pak tzv. adhezní smlouvy upravené v § 1798 – 1801 NOZ.

Druhým parametrem je pak způsob plnění. Toto plnění rozeznáváme jednorázové, opakované nebo nepřetržité. Předmětem plnění pak může být nějaká povinnost a samotné plnění nabývá formu peněžitou, věcnou, či skrze službu. Předmět plnění pak může být určen individuálně, genericky nebo alternativně.

Podle závislosti rozlišujeme závazkové vztahy akcesorické, tedy zcela závislé a hlavní. Životnost závislých je pak nerozlučně spjata s těmi hlavními.

Podle počtu subjektů se dělí závazky na jednoduché a společné, či složené, které mohou být skrze zákon nebo úmluvu stran předmětem dlužnické solidarity. Samotný dlužník, který plní za ostatní, se může na ostatních dožadovat regresního nároku.

3. Obchodní závazkové vztahy v regionu střední Evropy

3.1 Obchodní závazkové vztahy a jejich definice po rekonstrukci v České republice

3.1.1 Spotřebitelské závazkové vztahy

Zvláštní kategorie závazků zůstala ponechána stranou. Jedná se o kategorii, která je odlišena zvláštním postavením stran a nazývá se jako spotřebitelské závazkové vztahy. „Spotřebitel je v posuzování vzniku i obsahu závazku v komparaci s podnikatelem v chráněném postavení a NOZ obsahuje rozsáhlou zvláštní právní úpravu (§ 1810 an. NOZ).“⁶² Subjekty tohoto závazku tak nejsou zcela úplně v rovném postavení, což plyne z ustanovení § 433 odst. 2 NOZ, a to je samozřejmě v rozporu se znakem a principem závazkových vztahů nebo soukromého práva, tedy rovnosti stran. Moderní soukromé právo však uznává, že si subjekty občanskoprávních vztahů nemusí být při uzavírání závazkových vztahů vždy rovny, a proto zavádí ochranu slabší strany.

Takovým vztahem je vztah spotřebitel, podnikatel, kdy je jedna strana v tomto případě spotřebitel, chráněn proti podnikateli, straně druhé. „Posláním je nastolit rovnováhu, která je fakticky deformována ekonomickou převahou profesionála.“⁶³ Definice spotřebitele je obsažena v § 419 NOZ, jde o každého člověka, který uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná. Nutností je dodat, že takovou smlouvou není smlouva mezi dvěma podnikateli, pokud jako podnikatelé jednájí.

Spotřebitelské vztahy jsou ze své podstaty zcela jistě také obchodně závazkovými vztahy, minimálně v širokém definičním oboru, už jen proto, že na jedné straně vystupuje podnikatel za účelem obchodu. Nicméně tvoří spíše samostatný systém práva. Zákon dokonce kvůli nim v § 420 odst. 2 NOZ rozšiřuje definici podnikatele. Ta je tedy poněkud širší a zahrnuje i osoby nepodnikatelské, pokud uzavírají smlouvy, jejichž předmětem je vlastní obchodní, výrobní nebo

⁶² RABAN, P. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 27 - 28 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

⁶³ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 289 s., ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5

obdobná činnost, či při samostatném výkonu povolání. Zákon zde tuto definici zavádí pouze pro spotřebitelské vztahy a ustanovení § 1963 NOZ. „*Ustanovení § 1963 se naproti tomu vztahuje na ochranu podnikatelů, kteří jsou v daném smluvním vztahu ve slabším postavení. Z § 1963 odst. 1 plyne, že pokud je obsahem vzájemného závazku podnikatelů povinnost dodat zboží nebo službu za úplaty, je cena splatná, aniž je zapotřebí výzvy k placení, do třiceti dnů ode dne, kdy byla dlužníku doručena faktura nebo jiná výzva podobné povahy, anebo ode dne obdržení zboží nebo služby, podle toho, který z těchto dnů nastal později.*“⁶⁴

Podobně jako vztahy mezi podnikateli, jsou i vztahy spotřebitelské souborem norem dotýkajících se závazkových vztahů s nějakým definičně určeným prvkem. V tomto případě spotřebitelem. Proto se nedomnívám, že spotřebitelské právo lze s obchodně závazkovým právem zaměňovat, i když mnohdy jejich úprava přesahuje systémové uložení v NOZ.

3.1.2 Obchodně závazkové vztahy

Po rekodifikaci soukromého práva není jasně definováno, jak vlastně obchodně závazkové vztahy chápat. Podle literatury a teorie založené na ObchZ se vymezovaly druhy obchodně závazkových vztahů. To podrobněji rozeberu v kapitole pojednávající o této, dnes již neplatné úpravě, která však díky několikaleté tradici přinesla mnoho závěrů, které jsou přenositelné i do současnosti, a to jako teoreticky, tak prakticky.

Rekodifikace soukromého práva účinná od 1. 1. 2014 přinesla sjednocení úpravy závazkového práva do občanského zákoníku. Obchodní závazkové vztahy je tak potřeba chápat hned v několika významech. Předně se jedná o ty závazky, které jsou spojeny s obchodem, který vnímám jako podnikatelskou činnost v dikci NOZ. Myslím, že to je odvoditelné přímo z metody slovního výkladu jejich pojmenování. Dále je nutné si uvědomit, že obchodní závazkové vztahy tvoří také ucelený právní systém, tedy minimálně tvořily v ObchZ, ale nyní v NOZ také, když prakticky celá zvláštní část je předmětem úpravy čtvrté části NOZ, tedy smluvní typy, ale i část obecná, pojednávající o závazcích.

⁶⁴ Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 1606 – 1610, dostupné na Beck – online.cz

Jejich úprava je v celé řadě zemí předmětem speciálních zákonů, tak, jak tomu u nás bylo až do rekodifikace 2014. „*Obecně lze obchodní závazkové vztahy charakterizovat jako ty závazkové vztahy, o nichž je stanoveno, že se řídí obchodním zákoníkem.*“⁶⁵To ale samozřejmě již není možné, jelikož ObchZ už neexistuje. Ale je zajisté vhodné se s tímto problémem začít vypořádávat právě podle ObchZ a vědní literatury a teorie na něj navazující celkově. Osobně si myslím, že by se s novou úpravou neměla stará úprava, a hlavně teorie, kterou po sobě zanechala, zapomínat a pokládat za neúčinnou. Právní následnost a přehlednost přispívá k právní jistotě. Nově se tedy normuje, „*že občanský zákoník je zákonem subsidiárně aplikovatelným pro celé soukromé právo ve všech aspektech, o nichž speciální soukromoprávní předpisy nestanoví od občanského zákoníku odchylky.*“⁶⁶

„*K tomu, aby bylo možno závazkový vztah považovat za obchodní, musí být splněny podmínky, které vymezuje ust. § 261 odst. 1 ObchZ.*“⁶⁷Podle tohoto ustanovení se o obchodní závazkové vztahy jednalo, pokud byly strany závazku podnikatelé a závazek se týkal jejich podnikatelské činnosti. ObchZ už ale nyní není účinným právním předpisem. Samotné ustanovení § 261 ObchZ je absorbováno v ust. § 9 NOZ. „*Statusové otázky osob (fyzických i právnických) upravuje výhradně NOZ jako univerzální kodex-*“⁶⁸Z tohoto ustanovení tak plyne konec dvojkolejnosti závazkového práva. Nyní je posláním NOZ, aby obecné obchodní závazkové vztahy sám pojmenoval skrze určení vztahů mezi dvěma podnikateli. Zákonně vymezení podnikatele je pak obsahem § 420 a § 421 NOZ. „*Podnikatel je ústředním pojmem obchodního práva. Vystupuje totiž jako subjekt všech právních poměrů, které jsou založeny normami obchodního práva.*“⁶⁹ Podnikatel je tedy subjektem obchodně závazkových vztahů. Pro úplnost je potřeba uvést, že za podnikatele se podle současné úpravy považuje dle § 420 NOZ osoba, která samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem, se záměrem činit tak

⁶⁵ PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2009, 19 s. ISBN 978 – 80 – 7357 – 444 - 4

⁶⁶ Důvodová zpráva ze dne 18. 5. 2011 [online]. 2011 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_Duvodova-zprava-11042011.pdf

⁶⁷ POSPÍŠIL, M. *Obchodní závazkové vztahy*. Metropolitan University Prague Press. 2012, 12 s. ISBN 978 – 80 – 86855 – 80 - 6

⁶⁸ BĚLOHLÁVEK, A. J.; JUNGWIRTHOVÁ, M.; KLÍMA, P.; PROFELDOVÁ, T.; ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 16 s. ISBN 978 . 80 – 7380 – 413 - 8

⁶⁹ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 69 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

soustavně za účelem dosažení zisku. Dále pak osoby zapsané v obchodním rejstříku (§ 421 odst. 1 NOZ) a osoby, které jsou podnikateli ze zákona (§ 421 odst. 2 NOZ).

Obchodní závazkové vztahy jsou tedy vztahy mezi podnikateli v rámci jejich podnikatelské činnosti. Nejsou již předmětem zvláštní úpravy, ba naopak jsou předmětem úpravy NOZ. „*Jejich úprava počítala s větší profesionalitou jednajících osob. Stopy tohoto zvláštního postavení se nacházejí i v NOZ.*“⁷⁰

Jaký charakter tedy má úprava těchto vztahů je zajímavé studovat. Díky zavedení univerzálního NOZ se obchodní závazkové vztahy jakoby vtělily do NOZ, a zde ztratily svou systémovou pozici jako zvláštní právní úpravy. Nicméně stále je potřeba tyto vztahy nějakým způsobem rozlišovat. „*I přesto si však právní vztahy podnikatelů jistá specifika zachovávají, když i nový občanský zákoník přináší určité odchylky, které jsou pro vymezení právního postavení podnikatelů v závazkových vztazích určující.*“⁷¹ Obecně se však dá říci, že nyní je účinná úprava, „*kteřá v zásadě nerozlišuje mezi obchodními a neobchodními vztahy - např. obecná tříletá promlčecí lhůta podle § 629 NOZ.*“⁷²

Přesto existují odchylky, a ty je nutné vnímat jako obchodní závazkové vztahy. Zákonodárce chtěl sjednotit úpravu závazků a tím zlepšit přehled o nich a usnadnit jejich využití. „*Důvodem pro tyto odchylky je především společenská a ekonomická potřeba daná zvláštní povahou a postavením podnikatelů.*“⁷³ Podnikatelé tak v obligačním vztahu podléhají zvláštním úpravám, které již nejsou upraveny ve zvláštním zákoně, ale pouze v jednom předpisu, tedy NOZ. Je ale samozřejmé, že jisté závazkové vztahy, které jsou uzavírány mezi obdobnými nebo právě podnikatelskými subjekty nemusí vždy být předmětem úpravy NOZ. Zákonodárce samozřejmě v § 9 NOZ zakotvuje princip subsidiarity a vytváří si jakýsi hrací prostor, pro případné systémové změny. V současné chvíli by podle definičního oboru ObchZ byl výčet možných subjektů přece jen širší, např. o veřejnoprávní zakázky, nicméně to je předmětem jiné zvláštní úpravy a já je mezi

⁷⁰ RABAN, P. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 27 - 28 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

⁷¹ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 111 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

⁷² BĚHOUNEK, P.. *Nový občanský zákoník a jeho dopad do systému soukromého práva*. [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/novy-obcansky-zakonik-a-jeho-dopad-do-systemu-soukromeho-prava>

⁷³ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 110 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

obchodní závazkové vztahy jako takové neřadím, poněvadž speciální úprava je obsažená v zákoně o veřejných zakázkách, jako speciálním předpisu a NOZ se použije pouze jako obecný lex generalis. Nicméně existuje možnost stran si takové ve smlouvě ustanovit NOZ jako pramen práva, „*zadavatel však mohl v zadávacích podmínkách stanovit řešení, tedy, že se smlouva bude řídit občanským zákoníkem (novým), zadavatel a vybraný uchazeč se mohou dohodnout na opci pro občanský zákoník (nový), a to nejen před uzavřením smlouvy nebo návazně na její uzavření, ale i kdykoliv později.*“⁷⁴

Kde se tedy dají nalézt stopy obchodně závazkových vztahů, jako závazků mezi podnikateli: Například už § 5 NOZ stanoví, že osoba příslušná k jistému stavu, tedy např. podnikatel, disponuje potřebnou znalostí a pečlivostí. V podstatě tak na podnikatele budou kladeny vyšší nároky při uzavírání závazkových vztahů. „*Tímto pravidlem občanský zákoník pouze vyjadřuje to, co by mělo být běžné: nechá-li si kupř. objednatel opravit či zhotovit věc u profesionála, může legitimně očekávat, že si bude zhotovitel také jako profesionál při opravě či zhotovení nové věci počínat.*“⁷⁵ I pro podnikatele tak vznikají domněnky v tomto případě nevyvratitelné, že je schopen rozumět vztahům, do kterých vstupuje a rozumí jejich obsahu.

Spolu s předpokladem odborné způsobilosti a znalosti se NOZ snaží tuto silnější vyjednávací pozici omezit. *Ochrana slabších stran je dalším hluboce zakořeněným principem NOZ. „Ustanovení § 433 zakotvuje obecnou ochranu slabší strany. Tato obecná úprava nemíří jen na ochranu spotřebitele (byť je toto hledisko v odst. 2 akcentováno), ale sleduje ochranu generální povahy. Toto ustanovení je základní a od jeho maximy se odvíjí podrobnější úprava ochrany slabší strany v části čtvrté zákoníku.*“⁷⁶ Podnikatel je tak výslovně ustanoven jako osoba oplývající zvláštními vlastnostmi ve smyslu uzavírání závazkových vztahů. Z tohoto pak zákonodárce vyvodil, že je potřeba ostatní subjekty, zejména nepodnikatelské, ustavit jako slabší stranu ve styku s podnikatelem. „*Podnikatel totiž svojí profesionalitu a odbornost, úroveň svých znalostí a kvalifikaci, kterými*

⁷⁴ MAREK, K.: *Smluvní závazkové vztahy ve veřejných zakázkách jejich změny* ze dne 08.09.2014 [online]. 2014 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dvorak-d.-smluvni-zavazkove-vztahy-ve-verejnych-zakazkach-a-jejich-zmeny?browser=mobi>

⁷⁵ Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 70 – 72, dostupný na Beck – online.cz

⁷⁶ Důvodová zpráva ze dne 18. 5. 2011 [online]. 2011 [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_Duvodova-zprava-11042011.pdf

se odlišuje od ostatních „neprofesionálních osob“, s nimiž vstupuje do právních vztahů, nesmí k tíži těchto osob zneužívat.“⁷⁷

Situace, kdy podnikatel vstupuje do právního vztahu s jiným podnikatelem, je předmětem hospodářského styku. Zákon pro ně předpokládá na obou stranách výše zmíněnou profesionalitu a odbornost. Žádná strana tak není v postavení slabší strany. Právě takové vztahy je potřeba vnímat jako obchodní závazkové.

I těchto vztahů se může dotknout ustanovení o slabší straně, a to i když tyto osoby jednájí z předmětu svého podnikání. *„Domněnka zakotvená v § 433 odst. 2 takovou konstrukci nevylučuje. V takovém případě však bude tím spíše nezbytné posoudit, zda je osoba skutečně slabší stranou. Zákon výslovně nevymezuje faktory, od nichž se postavení slabší strany odvozuje. S ohledem na textaci § 433 odst. 1 nicméně dovozují, že těmito základními faktory jsou informační asymetrie mezi dvěma subjekty, respektive hospodářské postavení dotčených subjektů v rámci hospodářské soutěže.“⁷⁸* Je tak v zásadě možné aplikovat ochranu slabší strany i na obchodně závazkové vztahy. V praxi by se ale mohlo jednat o nezanedbatelnou sumu závazkových vztahů, poněvadž z uvedeného dovozují, že v situaci, kdy podnikatel vstupuje do právního vztahu s jiným podnikatelem, ale řekněme jiného okruhu profesionality a znalostí, mohla by uvedená ochrana najít aplikaci a bylo by případně na rozhodnutí soudu, zda je toto pravda či nikoliv. To je však pravděpodobně ošetřeno dikcí zákona, resp. v § 5 odst.1 NOZ a § 419 NOZ. V případě § 419 NOZ pak jde o právní konstrukci spotřebitele jako slabší strany vystupující mimo svou podnikatelskou činnost nebo mimo rámec svého samostatného povolání.

Ustanovení § 5 odst. 1 NOZ zase předpokládá příslušnost k určitému povolání nebo stavu. Z uvedeného tak vyplývá, že základním předpokladem rozlišení mezi subjektem a tím tedy vyvození toho, zda je v daném vztahu nutné chránit slabší stranu, tedy jestli vůbec tato slabší strana do vztahu vstupuje, je nutné rozdělit podle toho, zda subjekt *„vystupuje mimo jakoukoliv souvislost*

⁷⁷ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 112 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1.

⁷⁸ Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 1652 – 1653, dostupné na Beck – Online.cz

s *vlastním podnikáním*.⁷⁹ Toto ustanovení je ještě navíc podpořeno ustanoveními obecné části NOZ, kdy kromě § 5 NOZ jako obecného předpisu, je potřeba také brát ohled na předpis § 6 a § 7 NOZ. V nich je ustanovena poctivost jednání a dobré víry, tedy základních principů soukromého práva jako celku.

Také je tedy v NOZ zaneseno mnoho výjimek a dalších odchylek pro podnikatelské vztahy. „*Jednak jde o výjimky, jejichž podstata spočívá v tom, že se určité pravidlo nebo instituce užije pouze ve vztahu k podnikatelům.*“⁸⁰ Zákodárce tedy do NOZ inkorporoval taková ustanovení pro podnikatele, která i nadále spouštějí zvláštní režim, nicméně již ne jako speciální normu, nýbrž jako jednu z norem obecných, avšak adresovanou konkrétním adresátům. Tak je tomu například v § 558 odst. 2 NOZ, kdy je ustanovení jasně uvozeno, „*V právním styku podnikatelů...*“. Dále se můžeme setkat s uvozením „*mezi podnikateli.*“ například v § 1751 odst. 3 NOZ. „*Ve styku mezi podnikateli se liší i režim § 1799 a § 1800 NOZ regulující doložky adhezních smluv odkazující na podmínky uvedené mimo samotný text smlouvy, které jsou špatně čitelné, nesrozumitelné nebo zvláště nevýhodné. Aplikaci těchto ustanovení lze ve smlouvách mezi podnikateli vyloučit v případě, že problematická doložka mimo text adhezní smlouvy hrubě neodporuje obchodním zvyklostem a zásadám poctivého obchodního styku. Podnikatel se také nemůže vůči podnikateli ani nepodnikateli dovolat ustanovení o neúměrném zkrácení či lichvě (§ 1797 NOZ).*“⁸¹

Dalším způsobem, jak se dá rozeznat, že jsou na podnikatele kladeny vyšší požadavky, je ustanovení § 2912 odst. 2 NOZ, tedy tzv. důvodné očekávání. „*Pravidlo ve druhém odstavci je výrazem diferenciací objektivizovaného měřítko a navazuje na § 5 odst. 1. Vyšší nároky na kvalitu jednání se kladou v první řadě na odborníky. Do popředí vystupuje hledisko ochrany důvěry ostatních osob, které se spoléhají na to, že jednající má určitou zvláštní vlastnost (znalost, schopnost). Tuto vlastnost lze dát najevo výslovně, ale též postačuje, že jednající je příslušníkem určitého stavu (lékař, advokát) nebo vykonává určité povolání, se kterým jsou zvláštní vlastnosti spojeny (např. je-li někdo elektrikář, vycházejí*

⁷⁹ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 112 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

⁸⁰ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 110 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

⁸¹ RADA, I., SÝKOROVÁ, E., *Zvláštní subjekty právních vztahů* - [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zvlastni-subjekty-pravnich-vztahu-podnikatel-odbornik-spotrebitel-slabsi-smluvni-strana-96776.html>

ostatní z toho, že se vyzná ve svém oboru). Je důležité, že § 5 odst. 1 není formulován jako právní domněnka, nedává tak prostor pro subjektivní vyvrácení.⁸²

Ustanovení, kde je podnikatel v jiném právním režimu, je v NOZ celá řada. Od § 420 a násl. NOZ přes další. Dále například v § 1109 písm. b) NOZ, kdy je možné nabýt od podnikatele vlastnické právo i v případě, kdy není oprávněný. Na základě § 1732 odst. 2 NOZ je od podnikatele závazná nabídka již samotná reklama, katalog apod. V § 2943 NOZ se pak podnikateli omezuje ochrana při škodě na věci. „*Pokud jde o druhou výlukou, pak zákonodárce zvolil negativní vymezení – nehradí se škoda na věci určené a užívané převážně k podnikatelským účelům. Toto omezení je nejspíše vedeno úvahou, že podnikatelé by měli své právní vztahy řešit na smluvním základě s výrobcí a dodavateli. Přitom bylo ale přehlédnuto, že třetí osoby, které mohou být též vadou výrobku poškozeny, nemají žádnou možnost takové smluvní úpravy; vně stojící podnikatelé tak mají horší pozici.*⁸³

Postavení stran je tak dle NOZ vždy nutné ozřejmit, poněvadž NOZ adresáty svých norem jmenuje, a dokonce jim připisuje některé vlastnosti. Tyto připsané vlastnosti se mi pak jeví jako domněnky, které by teoreticky bylo mělo být možné vyvrátit. Zda tomu tak je, se bude muset osvětlit až soudní judikaturou, která se v současnosti stále utváří. „*V některých typových úpravách se vymezuje postavení některé strany jen pro osoby provozující podnikatelskou činnost nebo platí zvláštní úprava, pokud je účelem závazku provozování podnikatelské činnosti. Například prodej zboží v obchodě (§ 2158 a násl. NOZ), nájem prostoru sloužícího k podnikání (§ 2302 an. NOZ), podnikatelský nájem věcí movitých (§ 2316 an. NOZ), zájezd (§ 2523 NOZ) a další.*⁸⁴

V NOZ je pro podnikatele i další část, ve které mají poněkud jiné normativní požadavky než běžné osoby. Jedná se o právní jednání. Je totiž nutné, aby na právní jednání podnikatele byly kladeny vyšší požadavky. To je jisté rozumné, nicméně pro podnikatele to klade další požadavky na znalost právního řádu. Obecně je právní jednání upraveno v § 555 an. NOZ. Například pro právní

⁸² Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014), 1. vydání, 2014, s. 1564 – 1565, dostupné na Beck – Online.cz

⁸³ Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014), 1. vydání, 2014, s. 1660, dostupné na Beck – Online.cz

⁸⁴ RABAN, P. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 27 - 28 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2

vztah s podnikatelem stanoví § 558 odst. 1 NOZ nutnost rozlišit, zdali jedná s podnikatelem nebo nepodnikatelem. Toto ustanovení totiž připouští, že v právním jednání mezi dvěma podnikateli je možné se odvolat na předpoklad znalosti určitých, v obchodní praxi daného oboru zavedených, významů. *Ustanovení § 558 odst. 1 míří na případy, kdy určitý výraz získal v některé oblasti podnikání specifický nebo typický význam, často odlišný od významu obecného.*⁸⁵ To by v případě vztahu mezi podnikatelem a nepodnikatelem ale nebylo možné. *„Interpretace výrazu tak bude primárně zohledňovat podnikatelské prostředí a specifické terminologické a výrazové prostředky.*“⁸⁶ Podnikatel při svém jednání rozlišuje, zda jedná s podnikatelem, či nikoliv a musí dbát výjimek v NOZ.

Velmi důležitým aspektem pro podnikatele je také možnost zahrnout do svého jednání obchodní zvyklosti. Tato možnost je zakotvena v § 558 odst. 2 NOZ. Jedná se ale pouze o právní styk podnikatelů s podnikateli. Zákonodárce vlastně poskytuje možnost podnikatelům v rámci výkonu své činnosti ujednat podle oborových zvyklostí. Zcela se tak jedná o vplynutí zásady autonomie vůle do obchodně závazkových vztahů. Zákonodárce však jde ještě dál a pro právní vztah podnikatelů řadí tyto obchodní zvyklosti ještě nad úroveň zákona. *„Za zvyklost lze považovat určitý způsob jednání, který je po určitou dobu obecně přijímán a zachováván při výkonu určité činnosti těmi, kteří takovou činnost vykonávají (von Bar, Clive a kol., 2009, s. 138). V případě obchodních zvyklostí jde o takové zvyklosti, které se ustavily v obchodních vztazích. Zvyklosti (včetně zvyklostí obchodních) mohou být místní, národní či mezinárodní, mohou se vztahovat k určitému odvětví činnosti, stejně tak pouze k jednotlivému typu obchodu (smlouvy).*“⁸⁷ Obchodní zvyklosti je tak třeba chápat jako nepsané normy, tedy obyčeje a obecné zvyklosti příslušející k danému závazkovému vztahu.

Je tak třeba možné si představit přepravní smlouvu, kdy se jeden podnikatel zaváže pro druhého, že mu převeze nějaký nadměrný náklad. Pokud by došlo k nehodě např. kvůli nedostatečně rozměrnému nákladnímu vozu, byla by situace taková, že podnikatel, kterému náklad patřil, měl a musel vědět, že je daný nákladní vůz pro danou přepravu nevhodný, tedy nezvyklý. V takovém případě by

⁸⁵ Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 2002 – 2007. Dostupné na Beck – online.cz

⁸⁶ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 113 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1.

⁸⁷ Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 2002 – 2007. Dostupné na Beck – online.cz

se tak jednalo o upřednostnění obchodních zvyklostí nad zákonem a podnikatel by pravděpodobně neměl nárok na náhradu škody. Na konec je nutné uvést, že § 558 odst. 2 je ustanovením dispozitivním, naskýtá se tak pro podnikatele možnost „*aplikaci obchodních zvyklostí vyloučit*.“⁸⁸

3.1.3 Shrnutí

Na závěr je tedy vhodné dané poznatky shrnout a nastolit vymezení obchodně závazkových vztahů po rekodifikaci.

Pramenem práva již není ObchZ, ale NOZ. To tedy tvoří ucelenou úpravu závazkového práva, a to jak obecného, tak zvláštního, tedy obsah a formu nominovaných smluvních typů.

Subjektem těchto vztahů zůstávají podnikatelé. To znamená, že na obou stranách jsou takové osoby, od nichž se dají předpokládat určité znalosti a dovednosti.

Obchodní závazkové vztahy jsou předmětem odchylek a výjimek v rámci NOZ. Obecná úprava závazků je tedy závazná, ale zároveň pro podnikatele vyvstávají nové požadavky, které musí reflektovat systémové požadavky, které zákonodárce v NOZ reflektuje.

Předně si musí podnikatel uvědomit, s kým jedná. Právě zde leží kořeny systému obchodních závazkových vztahů. Pokud se tedy jedná o jednání dvou podnikatelů, jsou tyto v rovném postavení. To je další prvek obchodně závazkových vztahů odlišujících tyto vztahy od vztahů jiných např. spotřebitelských.

Podnikatel rozezná zvláštní výjimku, či odchylku tak, že je v zákoně přímo uvozena. Tak se zákonodárce podnikateli snaží pomoci právě s rozeznáním těchto vztahů. Tyto bývají uvozeny slovy „*v právním styku podnikatelů*“, kdy se podle § 558 odst. 2 NOZ mohou do jejich vztahů se silou vyšší než zákona zahrnout i obchodní zvyklosti, nebo „*mezi podnikateli*“ v § 1751 odst. 3 NOZ, kde je možné část obsahu smlouvy určit i pouhým odkazem na obchodní podmínky. Podnikatel

⁸⁸ ROZEHNAL, A., et al. *Obchodní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 114 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

se také vyskytuje v uvození „v právním styku s podnikatelem“ a i zde by měl podnikatel zpozornět. V tomto případě se jedná o pravděpodobné uvození ochrany slabší strany oproti podnikateli v případném právním vztahu.

Stručně shrnuto, obchodně závazkové vztahy jsou nyní předmětem úpravy NOZ, která ale pro jednání mezi podnikateli přináší řadu výjimek a odchylek. Obchodní závazkové vztahy jsou tak podle nové úpravy ty vztahy, kde jednájí strany za účelem uzavření závazkového vztahu na základě své podnikatelské činnosti. Strany jsou si rovny, a proto jsou systémově ohraničeny od jiných, např. spotřebitelských vztahů. Zvláštní závazkové právo v podobě pojmenovaných smluvních typů je také předmětem NOZ.

3.2 Obchodní závazkové vztahy na Slovensku

Současná úprava obchodně závazkových vztahů na Slovensku vychází z pojetí ObchZ platného i na našem území do roku 2014. Díky společné historii ve společném státě přejala nově vznikající Slovenská republika ObchZ a to pod stejným číslem 513/ 1991 Z. z⁸⁹. (dále ObchZSk). Stejně jako u nás byly na Slovensku snahy provést rekodifikaci soukromého práva. Tyto snahy ale zatím nebyly úspěšné. Naproti tomu se na Slovensku podařilo novelizovat občanské právo procesní, což se naopak stále nepodařilo v České republice, i když takový záměr tu existuje.

Slovenské obchodní právo, stejně jako právo české, stojí na několika základních zásadách, které jsou dokonce v § 1 odst. 2 ObchZSk ustanoveny jako jeden z podpůrných pramenů práva. Zákon tak umožňuje, aby jednotlivé závazkové vztahy byly posouzeny i z pohledu těchto zásad. Co však již zákon neříká je, kde jsou takové zásady ukotveny a jak by je měl účastník právních vztahů podle ObchZSk rozeznat a aplikovat. Tyto zásady se tak musí nalézat přímo v textu jednotlivých ustanovení, nicméně slovenská teorie je ustálila na několik základních principů. Jedná se o svobodu podnikání, smluvní svobodu, závaznost smluv a dohod, zákaz nekalé soutěže, zákaz omezování hospodářské

⁸⁹ Zbierka zákonov SR

soutěže a zásadu poctivého obchodního styku. Jejich výčet samozřejmě nikdy není uzavřen a mezi právními vědci se liší i názory.⁹⁰

ObchZSk je tedy základově stejný předpis jako byl náš ObchZ. Zákon č. 513/ 1991 Sb. byl a je jediným společným obchodním kodexem československého soustátí. Právní kontinuita obou republik byla stanovena ústavním zákonem ČNR č. 4/ 1992 Sb. a v samotné ústavě Slovenska, tedy ústavním zákonu č. 460/ 1992 Zb., konkrétně pak v čl. 152. Obchodní právo tak bylo v obou státech založeno na společném základě. „Za obchodně závazkové vztahy v zásadě považujeme

- a) Závazkové vztahy mezi podnikateli, pokud se týkají jejich podnikatelské činnosti.
- b) Závazkové vztahy bez ohledu na povahu účastníků, které jsou uvedené v § 261 odst. 3 ObchZSk⁹¹
- c) Závazkové vztahy mezi státem, samosprávnou územní jednotkou nebo právnickou osobou zřízenou jako veřejnoprávní institucí, pokud se týkají zabezpečování veřejných potřeb nebo vlastního provozu a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti“
- d) Dohodnuté závazkové vztahy. Strany si mohou ujednat aplikaci norem ObchZSk i pro vztahy nevyjmenované v § 261 ObchZSk.⁹²

3.2.1 Systematika obchodně závazkových vztahů na Slovensku

Systematika obchodního práva je tak shodná s tou, která platila na našem území do roku 2014. ObchZSk je se zákonem č. 40/ 1964 Z.z, občanským zákoníkem⁹³ (dále SOZ), vychází z principu smluvní volnosti a je ve stejném postavení, jak tomu bylo u nás před rekodifikací. ObchZSk je tak ve vztahu lex specialis, tedy zvláštní právní úpravy k SOZ, jako předpisu lex generalis. Tyto dva kodexy se tak nachází v subsidiárním poměru, což je možné odvodit od dikce zákona „*pokud některé otázky nelze řešit podle ustanovení ObchZSk*“ (§ 1 odst. 2

⁹⁰ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 86 - 88 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0

⁹¹ Zde se jedná o státní orgán, vyšší územně samosprávný celek, právnickou osobu splňující požadavky podle odst. 3 (založená za účelem uspokojování veřejných potřeb), sdružení právnických osob, jehož členem je alespoň jeden ze subjektů veřejného práva uvedených v odst.

⁹² KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M., Obchodné právo. Bratislava, PraF UK, 2008, 17 s. ISBN 978 – 80 – 7160 – 225 – 5

⁹³ Občiansky zákonník SR.

ObchZSk), kdy při chybějící úpravě v ObchZSk je nutné se podívat do SOZ. Je proto třeba se mít také na pozoru před dikcí zákona, pokud je v normě řečeno, že se jedná o ustanovení „některá“. *„Je třeba si uvědomit, že další ustanovení jsou uvedena v občanskoprávních předpisech, zejména v občanském zákoníku.“*⁹⁴

Tento subsidiární vztah nezakládají pouze výše uvedené normy ObchZSk. SOZ tento vztah také reflektuje v § 1 odst. 1, kde vymezuje působnost SOZ na právní vztahy fyzických, či právnických osob, pokud nejsou upraveny jiným zákonem.

Slovenská teorie dělí vazbu ObchZ na SOZ do tří rovin. V první rovině se jedná o vztahy, které spadají pod definiční obor § 1 odst. 1 ObchZSk, ale jejichž úprava není vůbec obsahem ObchZSk. Pod tím se dají představit ustanovení vlastnictví, či převodu nemovitostí. Zpravidla tyto otázky bývají upraveny v SOZ, či jiném zákoně a právě podle těchto předpisů se je pak potřeba řídit. Druhou rovinou je pak společná základní vazba těchto dvou kodexů vycházející z jejich poměru zvláštní a obecné úpravy. Jsou to takové otázky, které svou obecnou úpravu nalézají v SOZ, ale ObchZSk je dále buď rozvíjí, ve smyslu obchodu, nebo dále upřesňuje. Taková ustanovení se týkají např. uzavírání obchodních smluv. Třetí rovinou vzájemného vztahu je zdvojení úpravy. Některé normy jsou totiž předmětem jak SOZ, tak ObchZSk. Tak tomu je např. u kupní smlouvy, či smlouvy o dílo. Toto zdvojení je možné na základě preferencí, které si strany zvolí, tzn. na občansko - potažmo obchodně - právním oboru. V zásadě si ale strany mohou ujednat na základě smluvní volnosti od jaké normy je jejich právní vztah odvozen. V zásadě se ale dá říci, že obchodní zákoník jmenuje své adresáty a tyto osoby by se tak měly řídit jeho předpisy.⁹⁵

ObchZSk vymezuje svou působnost hned v prvním paragrafu, a sice pro postavení podnikatelů, obchodně závazkové vztahy a některé jiné vztahy související s podnikáním. Tzn., že předmětem ObchZSk jsou mechanismy uzavírání smluv, zajištění závazku, jeho zánik a následky porušení smluvních povinností. Deliktní závazky nejsou z okruhu obchodně závazkových vztahů vyděleny. Hned v § 2 odst. 2 ObchZSk je pak obsažena legální definice podnikatele, jako subjektu a adresáta obchodního práva. O podnikatele se na

⁹⁴ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 302 s. ISBN: 978 – 80 – 73 57 – 707 - 0

⁹⁵ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 70 - 72 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0

Slovensku jedná, pokud je daná osoba zapsaná v obchodním rejstříku, oplývá živnostenským oprávněním nebo pokud vykonává zemědělskou výrobu a je zároveň zapsána do evidence podle zvláštního předpisu. Samotné podnikání je pak činnost, která je vedena soustavně, samostatně, vlastním jménem, na vlastní zodpovědnost a za účelem zisku (§ 2 odst. 1 ObchZSk).⁹⁶

Důležitým pojmem obsaženým v § 1 ObchZSk odst. 2 jsou obchodní zvyklosti. Z dikce zákona plyne, že tyto obchodní zvyklosti jsou plně aplikovatelné na obchodní vztahy, včetně obchodně závazkových a fungují jako jakýsi podpůrný pramen. Nicméně je jasné, že tímto pramenem jsou až po normách ObchZSk a SOZ. Jejich účelem je zajisté vyplnit případné zákonné nedostatky, když chybí psaný předpis, pak obzvláště dotvářet právo tam, kde chybí. To, že jsou tyto zvyklosti až za psaným právem je pak dáno téměř nulovou tradicí obchodu po éře několika desítek let komunismu. Zákonodárce tak zřejmě nechtěl riskovat, že v té době zcela jistě nezkušení obchodníci zavedou nepotřebně, či nesmyslné postupy.⁹⁷

Pro obchodní zvyklosti, abychom je tak mohli nazývat, je nutné stanovit stejná pravidla jako pro právní obyčej. Jedná se tedy o dlouhodobé užívání a všeobecné uznání nutnosti stanovit z tohoto pravidla, postupu, apod. ustálenou zvyklost.⁹⁸ Proto jsou často v širším významu často chápány jako obchodní obyčeje, i když se jedná o dva různé, avšak podobné pojmy. Mechanismus jejich vzniku je pak odvozen od samotných podnikatelů skrze jejich zaběhlou praxi a obchodní mechanismy, ovšem pokud jsou všeobecně akceptovány v obchodním styku. Jejich funkcí není jen právo dotvářet, ale také interpretovat. Obchodní zvyklosti se pak vyskytují nejenom v ustanovení § 1 odst. 2 ObchZSk, ale také v ustanovení § 264. V odst. 1 zmíněného předpisu je ustanoveno pravidlo, že se při určení práv a povinností z obchodního závazkového vztahu přihlíží právě i na obchodní zvyklosti, což v podstatě jen opakuje ustanovení § 1 odst. 2 ObchZSk. Mnohem zajímavější je ale pravidlo obsažené ve druhém odstavci předmětného ustanovení. Zde je totiž kodifikováno pravidlo, že si strany mohou ve smlouvě ujednat obchodní zvyklosti jako determinant jejich závazku, tedy odvolat se na ně,

⁹⁶ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 44 - 47 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0

⁹⁷ KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M., Obchodné právo. Bratislava, PraF UK, 2008, 23-24 s. ISBN 978 – 80 – 7160 – 225 – 5

⁹⁸ Usus longaevis a opinio necessatis.

a že v takovém případě jsou tyto obchodní zvyklosti dokonce v aplikační přednosti před nedonucovacími dispozitivními normami ObchZSk.⁹⁹

*„Obchodní závazkové vztahy na Slovensku se tak řídí kogentními ustanoveními ObchZSk, smlouvou, dispozitivními ustanoveními ObchZSk, kogentními ustanoveními občanskoprávních předpisů, dispozitivními ustanoveními občanskoprávních předpisů, obchodními zvyklostmi a zásadami obchodního zákoníku.“*¹⁰⁰ ObchZSk vtěluje úpravu pramenů obchodně závazkového práva do několika ustanovení. Předně se jedná o § 1 odst. 2, tedy již zmíněné ustanovení. Dále pak se jedná o § 261, který ve svých devíti odstavcích blíže specifikuje adresáty norem ObchZSk.

V § 263 ObchZSk je pak ustanovena možnost se odchýlit od ustanovení o obchodně závazkových vztazích. Zákonodárce ale taxativně vymezil, kdy to není možné, a která ustanovení není možné vyloučit. V praxi si tak osoba jednající podle ObchZSk může ujednat vyloučení aplikace ObchZSk nebo některých ustanovení, kromě těch v tomto ustanovení vyjmenovaných. Toto opět plyne ze zásady smluvní volnosti.

Obchodní závazkové vztahy jsou upraveny ve třetí části ObchZSk. Zde jsou členěny na tři hlavy zabývající se obecnými otázkami, jednotlivými smluvními typy a vztahy v mezinárodním obchodu.

Třetí část je upravena § 261 – 755 ObchZSk. V první hlavě, tvořené dvanácti oddíly jsou ustanovena řešení obecných otázek týkajících se obchodně závazkových vztahů, tzn. otázky týkající se některých právních úkonů, uzavírání smluv, zvláště upravena je zde smlouva o smlouvě budoucí. Dalšími předměty jsou pak předmětné úpravy o složených závazcích, jejich splnění, započítání, problematika porušení smluvních povinností a také promlčení. Zajímavým ustanovením je pak § 408a. Ten do slovenského práva zavádí institut tzv. závazku podřízenosti, tzn. možnost smluvních stran se dohodnout, že v případě úpadku dlužníka se pohledávky věřitele uspokojí až po uspokojení ostatních věřitelů. Ve druhé části čtvrté hlavy jsou pak upraveny jednotlivé smluvní typy, tak jak je známe i u nás. Jedná se o pojmenované smluvní typy a jejich náležitosti a formu.

⁹⁹ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 73-80 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0

¹⁰⁰ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 300 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0

Jedná se prakticky o totožný souhrn pojmenovaných smluvních typů, jaký byl u nás předmětem ObchZ. Samozřejmě jsou zde přítomny, až na jedinou výjimku, a sice smlouvu o pronájmu podniku, která byla upravena v českém ObchZ, ale není obsahem ObchZSk,¹⁰¹

Třetí část čtvrté hlavy ObchZSk je pak tvořena pravidly týkajícími se zahraničního obchodu. To je tedy úprava řešící právní poměry s cizineckým prvkem., totiž dle § 729 ObchZSk se tato ustanovení použijí na obchodní závazkové vztahy s cizineckým prvkem, v tomto případě osobu, která má sídlo, či bydliště v jiné zemi, a zároveň je tento právní vztah předmětem slovenské úpravy. Mezinárodní právo ale není předmětem mé práce, nicméně je důležité i tuto část uvést a hlavně nastínit její postavení v systému obchodně závazkového práva na Slovensku.

Pro rekapitulaci je nutné uvést, že slovenské obchodní právo se nalézá tam, kde to české před rekodifikací. Dvojkolejnost úpravy s sebou nese sníženou právní jistotu a každá osoba v těchto závazkových vztazích se pohybující musí dávat bedlivý pozor v jakém režimu daný závazkový vztah uplatňuje. V praxi se tak bude muset bedlivě sledovat zejména judikatura, která musí dovymezit jednotlivé hranice mezi vztahy upravenými v ObchZSk a SOZ. Podnikatelské subjekty a další, které se řídí ObchZSk, si tak musejí osvojit techniku uzavírání smluv a disponovat přehledem o jejich užívání.

Celková úprava ObchZSk je ale v duchu zásad soukromého práva a jejím posláním je zajistit co možná nejvyšší právní jistotu při obchodování. Je však otázkou zda není dvojkolejnost úpravy soukromého práva na škodu a nesnižuje tak právní jistotu.

Je potřeba si představit váhy, kdy na jedné straně je dvojkolejnost úpravy v podobě ObchZSk a SOZ jako přitěžující okolnost znesnadňující přehled o jednotlivých právech, povinnostech apod. a na straně druhé ustálená teorie, věda a judikatura naopak zvyšující právní jistotu a očekávatelnost přístupu po právu.

¹⁰¹ SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty *obchodního práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 65-66 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0

3.3 Obchodní závazkové vztahy ve Spolkové republice Německo

Podobně jak tomu bylo u nás do rekodifikace 2014 a na Slovensku stále je, je i v Německu obchodní závazkové právo předmětem speciální úpravy obsažené ve zvláštním zákoně. Tím zákonem je tzv. obchodní zákoník¹⁰² (dále HGB). Tento zákoník tedy definuje zvláštní část občanského práva upravující vztahy mezi obchodníky. Dogmatické důvody pro tuto zvláštní úpravu můžeme spatřovat již v tom, že předchůdce HGB, tzv. „Všeobecný německý obchodní zákoník“ (dále ADHGB) je oproti německému občanskému zákoníku¹⁰³ (dále BGB) přece jen starší¹⁰⁴. O tom ale pojednám v kapitole týkající se historického vývoje.

3.3.1 Systematika obchodně závazkových vztahů v SRN

Ve čtvrté knize HGB jsou tak shrnuty základní pravidla týkající se obchodně závazkových vztahů¹⁰⁵. Podobně tedy jako je tomu i v našem NOZ, jsou i v HGB obchodně závazkové vztahy rozděleny na obecnou a zvláštní část. Stejně pak jako je tomu u nás i na Slovensku jsou předmětem zvláštní části zejména pojmenované smluvní typy. Obecná část pak upravuje obecné normy obchodně závazkových vztahů.

Pojem obchodně závazkových vztahů je, společně s pojmem obchodníka, základním rozlišovacím faktorem a předpokladem pro použití HGB. Je tedy jasné, že pokud se jedná o právní jednání obchodníka, je nutné použít předpisy HGB. V podstatě se tak dá říci, že obchodník vstupuje do závazkových vztahů jiných než běžný občan. Běžný občan, ne-obchodník, se v právním styku s jiným ne-obchodníkem stává předmětem obecné úpravy závazkového práva v BGB. Je to tedy pojem obchodníka, který rozlišuje a ohraničuje úpravu HGB od BGB.¹⁰⁶

Obchodník v německém právu není synonymem podnikatele v českém právu. Domnívám se tak proto, že právě podnikatelé jsou u nás předmětem

¹⁰² Handelsgesetzbuch

¹⁰³ Bürgerliches Gesetzbuch

¹⁰⁴ BGB bylo přijato v roce 1896 a v účinnost vstoupilo v roce 1900. HGB pak navazuje na ADHGB a vstoupilo v účinnost současně s BGB v roce 1900. Samotné ADHGB vstoupilo v účinnost již v roce 1861.

¹⁰⁵ V Německu se nazývají Handelsgeschäfte, čili obchodně právní jednání.

¹⁰⁶ OETKER, H. Handelsrecht. Heidelberg : Springer, 7. Vydání. 2015. 184 – 185 s. ISBN 978 – 3 – 662 – 46156 – 3 (eBook)

vymezení v NOZ ve stejném vztahu, jak tomu ale není u podnikatele v právu německém. Adresáty HGB jsou obchodníci, o pojmu podnikatele se přímo nezmiňuje. O pojmu podnikatel se ale přímo zmiňuje BGB v ustanovení § 14 odst. 1. V něm je stanoveno, že podnikatel je každý, tedy fyzická nebo právnická osoba, která při uzavírání právního vztahu jedná z výkonu své činnosti. Aby tedy podnikatel mohl být obchodníkem podle HGB musel by splňovat definiční vymezení HGB: Je však samozřejmé, že každý podnikatel splňuje definici podnikatele z BGB.¹⁰⁷

Proto nemohu oba pojmy zaměňovat, neboť v německém právu nejsou dále rozlišeny. Pro bližší specifikace je ale nutné pojem obchodníka náležejícího do působnosti HGB konkrétněji přiblížit skrze jeho vlastnosti. V německé teorii se v právní vědě vyvinuly teorie popisující obchodníka a dále ho rozpracují. Obchodníka tak rozeznávají jako obchodníka na základě zákona, fiktivního obchodníka (§ 5 HGB) domnělého, zdánlivého obchodníka (§ 6 HGB), dále pak obchodník na základě obchodní činnosti (§ 1 HGB). Německá teorie nazývá toto vymezení jako materiální pojetí obchodníka. Předpoklady pro to, abychom někoho mohli označit jako obchodníka podle HGB jsou pak provozování živnosti, tedy komerčně organizované obchodní činnosti, vedené obchodními zájmy. Podle § 29 HGB je jeho povinností se zaregistrovat do obchodního rejstříku SRN¹⁰⁸.

Zvláštním druhem obchodníka je, do češtiny volně přeložený, tzv. možný obchodník¹⁰⁹ podle § 2, věty 1. HGB. Toto ustanovení zakotvuje možnost pro provozovatele malého provozu, obchodu apod., aby i když nespadá pod definiční obor HGB, se nechat zaregistrovat do obchodního rejstříku, pak tedy ale musí jednat podle HGB jako hlavního pramene obchodně závazkových vztahů.

V souladu se systematikou BGB se pak rozlišují tři skupiny ustanovení. Ustanovení obecné části čtvrté knihy HGB se totiž odlišují od předpisů BGB o závazkových vztazích¹¹⁰. HGB tyto obecné předpisy upravuje a modifikuje s ohledem na zvláštnosti plynoucí z obchodního styku.

První takovou skupinu tvoří předpisy o uzavírání a obsahu obchodně závazkových vztahů. Např. ustanovení § 350 HGB nám říká, že předpisy BGB

¹⁰⁷ BÜLOW, P., Handelsrecht.Heidelber C.F. Müller, 6. Vydání. 1 s. ISBN 978 – 3 – 8114 – 9615 – 6

¹⁰⁸ Handelsregister.

¹⁰⁹ Kannkaufmann.

¹¹⁰ Tzv. Schuldrecht, upravený ve druhé knize BGB.

týkající závazkových vztahů nejsou k aplikaci, pakliže se jedná o obchodně závazkový vztah podle HGB, jedná se zejména o ustanovení upravující formu uzavření závazkových vztahů, které jsou upraveny v BGB. Druhou kategorií jsou pak ty předpisy, které předpisy BGB doplňují a modifikují. Pod těmi si můžeme představit např. ustanovení o úrocích z prodlení podle § 352 a 353 HGB. Třetí skupinou jsou pak ta ustanovení, jež se řadí normálně do kategorie věcných práv. Pod tím je možné si představit např. pod tzv. „zadržovací právo“. To nalezneme upraveno jak v BGB, tak v HGB. Rozdíl ale je v tom, že HGB umožňuje věřiteli se uspokojit ze zadržované věci, a naopak § 273 BGB takové uspokojení neumožňuje.¹¹¹

V soudním rozhodování a právní vědě obecně je v Německu nutné tzv. dokázat, že předpoklady stanovené zákonem v daném vztahu existují, abychom je mohli podřadit pod tyto normy. Mnoho ustanovení BGB a HGB je velmi podobných, což je způsobeno dvojkolejností systému úpravy. Těmito předpoklady jsou ustanovení § 343 – 345 HGB.¹¹²

Prvním předpokladem je konstatování, že všechny obchodně závazkové vztahy jsou všechny závazkové vztahy obchodníka, které náleží k jeho obchodní činnosti. Pojmem obchodní závazkové vztahy se tedy musí napřed myslet závazkové vztahy, které jsou však vyvíjeny obchodníkem za účelem jeho obchodní činnosti. Jelikož se do závazkových právních vztahů vstupuje právním jednáním je právě proto také možné zaměnit tento pojem za obchodně právní jednání. Tyto vztahy vznikají klasicky metodou nabídka, přijmutí, které musí proběhnout a být právně čitelné. V tomto případě je zajímavé ustanovení tzv. „mlčení v obchodních vztazích“¹¹³ Základně se samozřejmě nejedná o platné právní jednání, jelikož obchodník musí na daný návrh přistoupit (§ 362 HGB), nicméně v určitých případech je toto přistoupení možno provést i mlčením (§ 362 odst. věta 1. HGB). „*Na základě obecného mínění jsou zahrnuty pouze vně mířící právní jednání s obchodním prvkem.*“¹¹⁴

¹¹¹ OETKER, H. *Handelsrecht*. : Springer, 2015. 183 – 184 s. ISBN 978 – 3 – 662 – 46156 – 3 (eBook)

¹¹² FISHINGER, S. P., *Handelsrecht* CF Müller GmbH. Hedielsberg. 138 – 139 s. ISBN 978 – 3 – 8114 – 9419 – 0

¹¹³ Schweigen im Handelsverkehr.

¹¹⁴ FISHINGER, S. P., *Handelsrecht* CF Müller GmbH. Hedielsberg, 2015, 141 s. ISBN 978 – 3 – 8114 – 9419 – 0.

Druhou charakterovou nutností pro zjištění toho, zda se jedná o obchodní vztah je určení subjektů tohoto vztahu. Obecně platí, že se musí jednat o obchodníky ve smyslu HGB.

Zákonodárce také stanovuje domněnky v § 344 HGB, že zaprvé, v případě pochyb se má při právním jednání obchodníka za to, že se jedná o obchodní závazkové vztahy náležející k obchodní činnosti. Pokud by to mu tak nebylo, je povinností této osoby tuto domněnku vyvrátit. Druhá, avšak nevyvratitelná domněnka je upravena v § 344 odst. 2 HGB. Ta říká, že dlužní úpisy obchodníka podle HGB jsou právě HGB nadále upraveny a náleží do jeho sféry.¹¹⁵

Samotná definice obchodně závazkového vztahu pak plyne z § 343 HGB. Velice strohá definice pak považuje za obchodní závazky takové závazky, které jsou jednáním obchodníka a přímo souvisí s jeho obchodní činností a jejím provozováním. Jak je tedy zřejmé o obchodní závazkové vztahy se může jednat jen v případě, že obě strany jsou obchodníky. Zastoupení je samozřejmě přípustné.

Třetím je pak konstatování, že takové jednání musí být přičitatelné, „náležející k podnikatelské činnosti“. Podle obecného mínění by se toto konstatování mělo vykládat co nejšířejí. Zahrnuje tedy všechna jednání, která slouží v zájmu a z důvodu vlastní obchodní činnosti.

Existují však výjimky. Zvláštními z pohledu uzavírání závazkových vztahů jsou ty, jež uzavírá ne – obchodník s obchodníkem. Pokud je obchodník na straně příjemce tohoto jednání, existují předpisy HGB, které na tento vztah naleznou uplatnění. Právní věda je definuje jako jednostranné obchodně právní závazky, nicméně to je záležitostí soudního přezkoumání pro skutečnosti každého jednotlivého obchodního závazku. Za normálních okolností je však takový závazek samozřejmě podepřen o princip ochrany slabší strany, v tomto případě ne – obchodníka. Přesto jsou předpisy, které teoreticky mohou zhoršit postavení ne – obchodníka, např. u tzv. složeného úročení (§ 355 ods. 1 HGB).¹¹⁶

¹¹⁵ SCHMIDT, K. *Handelsrecht. Unternehmensrecht I*. Köln. Wolters Kluwer Deutschland GmbH. 6. Auflage, 2014, ISBN: 978-3-452-27796-1

¹¹⁶ OETKER, H. *Handelsrecht*. : Springer, 2015. 186 – 189 s. ISBN 978 – 3 – 662 – 46156 – 3 (eBook)

3.3.2 Shrnutí

Krátkým shrnutím se zastavím u několika poznatků o současné úpravě obchodně závazkových vztahů v SRN. V SRN je dvojkolejnost soukromého práva, obchodní právo je tak systematicky vyděleno z práva občanského jako zvláštní právo obchodníků. Základním předpisem pro obchodní vztahy v SRN je HGB. V HGB jsou uvedeny v částech, podobně jako tomu bylo u nás před rekonstrukcí, obecná ustanovení a pojmenované smluvní typy ve zvláštní části. Samozřejmě je zde zastoupena subsidiarita BGB v případě absence úpravy v HGB.

Obchodně závazkový vztah vzniká zejména mezi dvěma obchodníky v souvislosti s jejich obchodní činností a je tak i nadále předmětem úpravy HGB.

V SRN jsou pojmy obchodník a podnikatel odlišné. Zatímco obchodník je adresátem norem HGB, podnikatel vzniká na základě norem BGB a není pravidlem, že by musel být také obchodníkem podle HGB. Je tak v zásadě možné říci, že každý obchodník je podnikatel, ale ne každý podnikatel je obchodník.

3.4. Obchodní závazkové vztahy v Rakousku

Rakousko prošlo v roce 2007 rekonstrukcí obchodního práva. V tomto roce vstoupil v platnost nový zákon měnící rakouský obchodní zákoník¹¹⁷ na „Zákoník o podniku“¹¹⁸ (dále UGB).

Iniciativa pro tuto změnu měla jasný cíl, a sice navázat na tradici ABGB, aby s ním bylo v jednodušší slučitelném, uceleném systému, tedy aby tyto dva kodexy vzájemně spolupracovaly a doplňovaly se. Neméně důležitým důvodem bylo, že Rakousko prakticky aplikovalo na svém území občanský zákon jiné země. S tzv. „Anschlussem“¹¹⁹ Rakouska k SRN v roce 1938 se totiž stalo právě německé právo hegemonek právního řádu. Rakouská úprava obchodního práva tak musela ustoupit a stát se kompatibilní s tehdejkým německým HGB a základním kodexem se případně stávalo německé BGB. Podstatou rozsáhlé

¹¹⁷ Handelsgesetzbuch.

¹¹⁸ Unternehmensgesetzbuch.

¹¹⁹ Anschluss. - Připojení Rakouska k Německu 12.3.1938

novely změny úpravy se pak stalo také obchodní závazkové právo, avšak ne v nikterak zásadním rozměru. Rakouské obchodní právo v roce 2007 získalo kodex přejmenovaný, postavený na novém subjektu. Tím subjektem se namísto obchodníka stal podnikatel.¹²⁰

3.4.1 Systematika obchodně závazkových vztahů v Rakousku

To samozřejmě ale není všechno. Rekodifikace v Rakousku se neubírala směrem sjednocení dvojkolejnosti a představuje tak dvojkolejný systém úpravy občanského práva, v podobě vydělení spotřebitelského práva do zvláštního předpisu právní úpravy občanského práva. Vedle základního kodexu v podobě občanského zákoníku¹²¹ se tedy objevuje UGB, které i po rekodifikaci zůstává v poměru *lex specialis* k ABGB. Představuje tedy speciální úpravu týkající se podnikatelů. Rekodifikace přesto přinesla změny, co se týče systému kodexů a alespoň některé bych rád uvedl. Například v HGB byla obsažená ustanovení HGB týkající se obecné úpravy závazků a vlastnictví, ta byla ale přenesena do ABGB transformací.¹²²

Znovu bych rád rozebral úpravu tzv. mlčení souhlasem¹²³. Ta byla v HGB upravena v § 362. HGB totiž umožňovala při obchodně závazkovém vztahu, aby došlo k jeho uzavření skrze takový projev vůle. Tato úprava se transformovala do ABGB, kde v § 863 ABGB toto nejuje. Napříště tak není možné, aby podnikatel uzavřel právní vztah bez jasného projevu.¹²⁴

Adresáty UGB nalezneme právně vymezené v § 1 UGB. Rakouský zákoník vymezuje působnost na podnikatele a jeho vztahy spojené s jeho činností. V odst. 1 předmětného ustanovení je řečeno, že podnikatel je ten, kdo provozuje podnik, či podnikání. Tento pojem je pak převzat ze zákona o ochraně spotřebitele¹²⁵ jako takový. Nicméně podnikání podle rakouského zákona o

¹²⁰ <http://pravniradce.ihned.cz/c1-21660580-rakousky-obchodni-zakonik-nove>

¹²¹ ABGB.

¹²² [Vorlesung-Handelsrecht_unbekannt_Zusammenfassung_2%20\(1\).pdf](#)

¹²³ [Vertragsabschluss durch Schweigen](#)

¹²⁴ <https://www.rechtsskurse.at/Gesetze/HGB-UGB.html>

¹²⁵ Konsumentengesetz

ochraně spotřebitele nemusí být za účelem zisku.¹²⁶, takže UGB jeho definici upřesňuje. Samotné podnikání je předmětem odst. 2, jedná se o soustavnou, samostatnou, organizovanou, hospodářskou činnost založenou právě za účelem nabytí zisku.

Se zavedením UGB se převzalo podobné dělení podnikatelů jako je v SRN. V UGB tak nalezneme podnikatele z moci zákona, podnikatele z moci právní formy (§ 2 HGB) a podnikatele z moci zanesení do obchodního rejstříku¹²⁷ (§ 3 HGB).¹²⁸

Obecná ustanovení o obchodně závazkových vztazích jsou předmětem ustanovení čtvrté knihy § 343 a násl. UGB. Tato odtržená úprava je z důvodu vyšší odbornosti a znalosti podnikatelů a jejím smyslem je tak jejich postavení spíše stěžovat. Podnikatel je nazírán jako osoba zkušená výrazně v silnějším postavení oproti nepodnikateli. Ospravedlněním je také argument, že podnikatelé jsou podnikatelskou organizovaností speciální osobou v rámci obchodního práva, potažmo speciálním subjektem práva občanského.¹²⁹

Pojetí obchodně závazkových vztahů v Rakousku je založeno na aplikačním oboru. Vztahy, které se řídí podle UGB, a které jsou tedy obchodními se řídí § 343 UGB. Zejména se jedná o všechny právní jednání, kterými podnikatel vstupuje do závazkových vztahů, pokud náležejí k jeho podnikatelské činnosti. Zajímavé je pak sledovat vymezení pojmu, při takových jednáních, kdy podnikatel jedná jako soukromá osoba, např. v obchodě, dokonce jako spotřebitel. Takový případ řešil i „Soudní dvůr EU“, který došel k závěru, že takové jednání a tedy závazek z něho vznikající je možné považovat za neobchodní pouze v případě, že mu nelze přiřadit žádná spojitost s podnikatelskou činností (EuGH 20. 1. 2005 Rs C-464/01 [Gruber] Slg 2005, I-439). Nejvyšší soud Rakouska se v tomto rozhodnutí shlédl a do budoucna určil jako hraniční určovatel toho, zda se jedná o právní jednání v souvislosti s podnikatelskou činností, pokud je jeho účel v naprosto vedlejším podřadném vztahu. To je zkoumáno z okolností každé skutkové podstaty, nicméně vztahy smíšené např.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu Rakouska ze dne 11.12.2007, sp. zn. TE OGH 2007/12/11 4Ob215/07g. Dostupný na :

<https://www.jusline.at/index.php?cpid=77cc2619465c939cd4189c33216b2d0c&feed=277719>

¹²⁷ Firmenbuch. Zemskými soudy vedený a spravovaný rejstřík v Rakousku.

¹²⁸ <http://jus.vsstoe-wien.at/wp-content/uploads/sites/2/2014/09/Unternehmensrecht-2.pdf>

¹²⁹ http://www.academia.edu/8740162/_Unternehmensbezogene_Gesch%C3%A4fte_

koupě nákladního kamionu a zároveň jeho používání jako soukromého vozidla je vždy obchodně právním jednáním spadajícím pod UGB.^{130.}

Ustanovení § 344 UGB zase přichází jako domněnka ustanovující pravidlo, že v pochybách se hledí na závazkový vztah uzavřený podnikatelem jako na obchodní, dokud sám podnikatel neprokáže opak. Jedná se o typické ztížení pozice podnikatele v rámci systému ochrany slabší strany. Zákoník UGB také rozeznává tzv. „Zakládací jednání“¹³¹. Ta slouží podnikateli k přípravě jeho podniku, provozovny apod. Podle UGB však nejsou obchodně závazkovými jednáními. Určujícím momentem je pak zahájení provozu (§ 343 odst. 3 UGB).

Rozeznávají se jednostranné a dvoustranné podnikatelské nebo chcete-li obchodní závazky. U jednostranných je pouze jedna ze stran podnikatelem podle UGB a druhá bývá zpravidla tzv. spotřebitelem. U dvoustranných je tomu tak u stran obou. Zajímavostí pak je, že i předpisy jednostranné, tedy pouze s jednou stranou jako podnikatelem, se řídí UGB. (§ 345 UGB). Zákonodárce ale toto vyřešil tak, že vytvořil ustanovení aplikovatelná pouze na vztahy dvou podnikatelů, nikoliv na vztah pouze s podnikatelem jedním. Takové ustanovení je např. § 346, jenž stanovuje obchodní zvyklosti a postupy, jež je nutné zohlednit. Další podskupinou jsou taková ustanovení, která platí v jednostranných obchodně závazkových vztazích, a to pouze pro podnikatele. Takovým je § 374, § 351 nebo § 354 UGB.¹³²

3.4.2 Shrnutí

Rakouské obchodně závazkové právo je upraveno v UGB. Jejím adresátem je podnikatel a to i v případě, že uzavírá smlouvu s nepodnikatelem. Systematika obchodního práva je tak dvojkolejná, když UGB je v subsidiárním vztahu s ABGB: Rakouský podnikatel si tak bude muset dát pozor na ustanovení, která jsou obsahem UGB a jsou pro něj platná, i v souvislosti s činností v mnohém podnikání. Právě souvztažnost mezi předmětem jeho právního jednání a podnikatelskou činností jsou hraničním momentem navázání UGB. Všeobecně je

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu Rakouska ze dne 28.1.2011, sp. zn. TE OGH 2011/01/28 6Ob238/10h

¹³¹ Gründungsgeschäfte.

¹³² http://www.academia.edu/8740162/_Unternehmensbezogene_Gesch%C3%A4fte_

ale nutno tento pojem vykládat co nejrestriktivněji. Úprava UGB byla postavena na ochraně slabších stran ve vztazích s podnikateli a je tak pro podnikatele rozšiřujícím souborem pravidel utvářejícím systém obchodně závazkových vztahů.

4. Historický vývoj systému obchodně závazkových vztahů v regionu střední Evropy

4.1 Úvod do historie Obchodního práva

Region střední Evropy se díky společným státním útvarům vyvíjel velmi podobně a prakticky všechny právní řády jsou si tak více či méně podobné. Společný stát v rámci Rakousko – Uherského soustátí zavedl na našem území kodifikace, které z dnešního pohledu považujeme za základy moderního kontinentálního právního systému založeného na římském právu, dobovém racionalismu a přirozenoprávní teorii. Mnohé z těchto kodexů jsou v účinnosti až dodnes, jako např. rakouské ABGB.

Ruku v ruce s tím se tak vyvíjelo i obchodní právo jako součást práva soukromého. Právní věda v zásadě rozděluje chápání historického vývoje obchodního práva do dvou etap. Tou první jsou předmoderní, tzv. středověké, někdy i starověké úpravy institutů a postupů dnes chápaných jako součásti obchodního práva. Druhou pak moderní úprava obchodních kodexů apod. z 19. století. Tyto kodexy vznikly jako reakce na vývoj obchodních vztahů a potřebu kodifikace pravidel týkajících se obchodu. V současnosti se toto právo vyvíjí pod záštitou EU, např. právní úprava spotřebitelských vztahů a ochrany spotřebitele. Poslední století přineslo do právní vědy diskuzi, zda je nutné mít samostatný obchodní kodex a právě v tom duchu se nesl vývoj obchodního práva ve 20. století.¹³³

Pro úplnost je nutné objasnit vývoj obchodního práva alespoň na našem území i před 19. stoletím. Před velkými kodifikacemi se dala problematika obchodního práva shrnout jako normy určené osobám se zvláštním právním režimem, „*norem používaných např. bankéři, či obchodníky, snad i cechovní předpisy. Zmínit je však možné i židovské obyvatelstvo, které se pod tlakem křesťanského okolí specializovalo na hospodářské aktivity nepochybně obchodního rázu.*“¹³⁴ Za takové se tedy považovaly cechy a stavy, zejména stav měst. Cechy byly jakési spolky mající podpůrný společenský charakter. K jejich vzniku zpravidla přistupovali obchodníci, zejména řemeslníci za účelem zamezení

¹³³ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 27 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

¹³⁴ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 27 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

přesycenosti trhu. Šlo tedy o organizaci regulující trh s řemesly a zároveň bylo funkci cechu řemesla ochraňovat, např. dobrou pověst. Cechy tak postupem času získaly privilegia, která je opravňovala držet monopol na určitou výrobu a hlavně prodej v rámci města a jeho okolí, nicméně díky zásadám personality práva si každý nesl své právo s sebou, a proto se o jednotném systému obchodního práva nedá mluvit.¹³⁵

Samozřejmě ale s rozvojem obchodu se ruku v ruce rozvíjelo i obchodní právo. Jednalo se o rozvoj velmi plíživý. Lidé se s obchodem totiž příliš neselektovali, jelikož většina z nich byla zaměstnána v zemědělství a prakticky vše, co vypěstovali, bylo předmětem jejich vlastní spotřeby. Poměrně přesně je tak viditelná spojitost obchodního práva a vývoje společnosti. Takovým příkladem je pak v dnešní době například rychle se rozvíjející odvětví internetového obchodu, na které je třeba reagovat. Především je tak obchodní právo spjata s ekonomickou vyspělostí a poměry. Pokud bychom hledali počátky normativních norem obchodního práva, pak bychom se museli obrátit na sever Itálie. Právě zde došlo k rozvoji obchodu a obchodního práva, díky tzv. námořním republikám, jako Janov, či Benátky. Ty bohatly z obchodu s partnery ve Středozemním moři. Region to byl však velmi roztržštěný a neměl společného panovníka, natož pak společný právní řád. Poněvadž ale rozvoji obchodu napomáhají zejména pevná pravidla pro jeho účastníky, přejaly tyto republiky z velké části právo římské, čímž přispěly k restauraci římskoprávní tradice. Římské právo se totiž stalo jediným uceleným souborem pravidel, respektovaným napříč regionem.¹³⁶

Obchodní právo dosáhlo značného vývoje i za absolutismu, a to především ve Francii. To je spojeno s politikou nazývanou jako merkantilismus. Smyslem této politiky bylo podporovat domácí obchod a naopak omezovat ten zahraniční. Bylo tomu tak v období častých válek, kdy absolutistické státy potřebovaly finance na vedení válek a zároveň nepotřebovaly, aby jejich finance unikly do zahraničí mnohdy k protivníkovi. Mnohé zákony z dílny francouzského ministra Ludvíka XIV. Colberta lze považovat za počátky formování moderních obchodních kodexů. Klíčovým je pak „Edikt krále sloužící k řízení obchodu pro obchodníky ve velkém i malém“, který je možné považovat za předobraz

¹³⁵ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. 2. Vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694, 97-98 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 257 - 8

¹³⁶ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 28 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

budoucího obchodního zákoníku. Klíčovým pro jeho vytvoření byl bývalý kupec Jacques Savary, jenž pro tento zákon napsal i komentář. Zajímavostí obchodního práva tak je, že s jeho vytvářením minimálně v jeho počátcích byli spojeni právě obchodníci, kupci a právníci teoreticky tak nebyli pro tento obor tak důležití.¹³⁷

Hlavním mezníkem a prakticky i uvozením systému obchodního práva jako systému zvláštních právních norem týkajících se obchodních vztahů je počátek 19. století. V tomto období vzniká mnoho kodexů, často platných až dodnes. Prvním kodexem obchodního práva jako samostatného systému práva je francouzský obchodní zákoník z roku 1807¹³⁸. V oblasti občanského práva rozeznáváme čtyři základní občanské zákoníky. Francouzský Code Civil, rakouský ABGB, německé BGB a švýcarské ZGB. Nutno říct, že francouzský systém se díky armádním výpadům exportoval dále do Evropy a dalších zemí a je proto možné ho považovat za praotce systému obchodního práva a s tím tedy úpravy obchodních závazků i když v současnosti se nedá o nějaké stejnosti uvažovat.¹³⁹

O počátku obchodního práva jako zvláštního systému v rámci občanského práva mluvíme na našem území od 19. století. Díky členství v Rakousko – Uherské monarchii na našem území platil „Všeobecný obchodní zákoník“, první kodex vydělivší systém obchodního práva. Vzhledem k obchodním závazkům se jednalo o kodex, který ve 3. hlavě obsahuje úpravu právě obchodně závazkových vztahů. Občanské právo tedy bylo dvojkolejné.

¹³⁷ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 29 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1.

¹³⁸ Code de Commerce

¹³⁹ Grossi, P., Hooper, L.: A History of European Law. 2010, 132 – 134 s., ISBN: 978-1-4051-5294-5

4.1.1 Shrnutí

Obchodní právo vzniklo jako zvláštní úprava občanského práva nejprve jako prostředek vládnoucího aparátu, jak si zajistit peníze z obchodu, z jeho regulace a zdanění. Postupně se díky aplikaci praktických pravidel ale obchodní právo stalo uceleným systémem práva, který je postaven i na takových věcech jako jsou obyčejy a zvyklosti praxe, a to až dodnes. Společně s potřebou ujasnění postavení obchodníků k sobě, ale i vůči svým zákazníkům se tak v Itálii v době obchodních republik převzala úprava římského práva.

Opravdové obchodní právo, tak jak ho známe dnes, je ale produktem Francie a jejího kodexu „Code de Commerce“. Tento kodex je prvním kodexem uceleného systému obchodně právních vztahů v Evropě. Postupně se rozšiřuje tato myšlenka s dalšími navazující kodexy jako ADHGB a dále HGB v SRN. Zbytek Evropy povětšinou založil své obchodní právo na základě těchto kodexů, např. v Itálii téměř zcela inspirovaný právě ADHGB a HGB. Právě tyto kodexy se pak staly, díky své mnohem lepší úrovni, hlavními tahouny mezi obchodně právními kodexy.

Dvojkolejnost úpravy tak vždy byla jedním z předpokladů přítomnosti obchodního práva, což se začalo měnit až v poslední postmoderní historii. Obchodní právo je oborem dynamickým a v budoucnosti se může ukázat, že právě dvojkolejnost je pro oblast obchodní to pravé.

4.2 Obchodně závazkové vztahy podle ADHGB

4.2.1 Všeobecný obchodní zákoník

„Všeobecný obchodní zákoník“ (dále ADHGB) z roku 1861, přijatý Rakousko – Uherským soustátím roku 1863, platil na našem území. Je nutné pojmout úpravu českou a slovenskou jako rozdílnou právní úpravu, jelikož na Slovensku platil Uherský obchodní zákoník z roku 1875. Díky následným dějinám ADHGB byl v českých zemích platný až do roku 1950, nicméně budu k historii těchto dvou zemí přistupovat jednotně. V podmínkách zahraničních států

regionu to dokazuje odtrhnutí našich dějin a poněkud jiné politické i historické směřování.

ADHGB vzniklo jako reakce na roztržitost obchodně právních pravidel v rámci německého spolku. Společně se zvyšováním vzájemné spolupráce vyvstala potřeba unifikace obchodního práva. Takovou unifikací se stalo právě ADHGB. Před účinností ADHGB se jako právo obecní užívalo paralelní zákonodárství, které se na skutečnost, že existují paralelní právní řády přímo odvolávalo a stanovovalo pravidla skrze tzv. „Společné právo“¹⁴⁰.

Zákoník vznikl díky „Norimberské komisi“, která navázala na pruské a rakouské návrhy, proto je až dodnes v případě nutnosti dovysvětlení možné využít tzv. Norimberské protokoly.¹⁴¹

Tento obchodní kodex také obdržel některá pravidla, která dnes považujeme za obecně závazková a vyhledáváme je v občanských zákonících. Samozřejmostí je pak to, že zákoník byl předmětem mnoha novelizací. Velkou událostí pro německé obchodně právní dějiny je pak rok 1869, neboť se tento kodex stává zákonem tzv. supra nacionálním. Díky tomu dochází k sjednocení jednotlivých úprav do jediné a zákoník se přejmenovává na HGB. Zákoník byl v Rakousku nadále označován jako ADHGB a k jeho přejmenování došlo až na základě připojení Rakouska k SRN tzv. Anschlussem. Byl nahrazen v podobě HGB.¹⁴²

4.2.2 Obchodně závazkové vztahy a jejich systém podle ADHGB

Kodex ADHGB není obecnou normou. Zákon přímo vymezuje svou aplikaci na obchodní věci, a pokud tyto chybí, tak se užívají obchodní zvyklosti a až posléze v jejich absenci by mělo dojít k aplikaci obecných předpisů občanského práva (čl. 1 ADHGB). Zákoník také zavádí subsidiaritu v soudní hierarchii, kdy v případě absence obchodních soudů, jsou obecné soudy držitelem

¹⁴⁰ Einheitsrecht

¹⁴¹ SCHMIDT, K. *Handelsrecht. Unternehmensrecht I.* Köln. Wolters Kluwer Deutschland GmbH. 6. Auflage. 51 s.

¹⁴² SCHMIDT, K. *Handelsrecht. Unternehmensrecht I.* Köln. Wolters Kluwer Deutschland GmbH. 6. Auflage. 51-3 s.

věcné působnosti (čl. 3 ADHGB). Kromě ADHGB s obchodem souvisely např. živnostenský zákon a další.

Hlavním pojmem byl pojem obchod. Ten nabýval dva významy. Ve smyslu tohoto zákona se za obchod považují jen jednání obchodníků. Zákonodárce raději ještě taxativně vymezil o jaké činnosti se jedná zejména. Některé neobchodní činnosti zákoník subsumuje pod sebe, pokud jsou prováděny opakovaně, za účelem zisku. Tento pojem je jednoznačně spojen s pojmem obchodníka, potažmo kupce (v té době užívaný výraz). Ty zákoník rozděluje na zaprotokolované a nezaprotokolované, podle toho zda jsou zapsáni v obchodním rejstříku. Zaprotokolovaní měli právo na vlastní firmu, museli vést obchodní knihy a jejich spory spadaly do působnosti obchodních soudů, jejichž přisedící se vybírali právě z plnohodnotných obchodníků.¹⁴³

Za obchodníka nebo kupce podle ADGHB je považována ta osoba, která jedná jako z titulu živnostníka a provozuje obchod (čl. 4 odst. 1 ADHGB). Zajímavostí pak je postavení ženy. Ta se sice mohla stát kupcem, ale pouze se souhlasem manžela. Německá judikatura přibližuje tento pojem v judikátu. Jelikož definice živnostenského oprávnění v ADHGB chybí, německý nejvyšší správní soud¹⁴⁴ ve svém rozsudku, kde ustanovuje jako podnikatele jasně zřejmého, z jednání, na základě samostatně vykonávané činnosti, která je plánovaná a trvající a v nějakém hospodářském oboru. Sporné pak je, zda živnost musí být povolena, nebo za účelem zisku.¹⁴⁵ Pravděpodobně tak i tehdejší německý zákonodárce nevědomky zavedl definici podnikatele dnes hojně užívanou v kontinentální právní kultuře, dá se tak říci, že koncepce ADHGB zastupuje Levina Goldschmidta¹⁴⁶, a tedy teorii objektivního systému, která obchodníka upravuje pod zvláštními pravidly obchodního práva. Jeho odpůrcem byla pak Johan Heinrich Töll¹⁴⁷ jako zástupce teorie opačné, naopak viděl hlavním předmětem adresáta, tedy kupce, později obchodníka nebo podnikatele. Právě adresát hraje hlavní roli v určení jemu adresovaných norem. Lze říci, že na

¹⁴³ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. 2. Vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 478 – 479 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 257 - 8

¹⁴⁴ Bundesverwaltungsgericht.

¹⁴⁵ Rozsudek Německé nejvyššího správního soudu (BVerwG) ze dne 26.1.1993. sp. zn. BVerwG 1 C 25.91

¹⁴⁶ Levin Goldschmidt byl německý právník a vprávní vědec. Považoval ADHGB za nejlepší obchodná konec své doby. Pro podnikatele vyžadoval speciální úpravu občanského práva.

¹⁴⁷ Johann Heinrich Thöl byl německý učitel práva a člen frankfurtského nár. shromáždění. Měl velký vliv na vývoj německého obchodního práva.

takovém systému stojí nikdy NOZ a vycházel z něho i návrh osnov občansko – právních kodexů z roku 1937.

Kodex ADHGB se obchodné závazkovým vztahům věnuje v knize čtvrté. Zákoník taxativně stanovuje, kdy se jedná o obchodní závazkový vztah. Je tomu tak, když, jde o nákup nebo jiná nabytí zboží nebo jiného movitého majetku, dluhopisů, akcií a jiných produktů určených pro obchod cenných papírů za účelem jejich dalšího prodeje a převzetí takové věci stejně jako převzetí zboží k přepravě a pojistného (čl. 271 ADHGB). Zákoník vymezuje i další, a sice pod podmínkou jejich pravidelnosti a na základě živnostenského oprávnění. Šlo zejména o bankovní a směnárenskou činnost, převzetí opracovaných, či jinak zpracovaných movitých věcí pro jiné, pokud se jedná o činnost v rámci živnostenského oprávnění. Také obchodní činnost tzv. Kommissionaira (čl. 360 ADHGB), speditéra a přepravce. Dále pak zprostředkování a uzavírání obchodů za jiné osoby, nakladatelství a jiné obchody týkající se knih a tisku (čl. 272 ADHGB).

Kodex, i přes poměrně taxativní vymezení, stanovuje aplikaci pravidel této části i obecně na všechna jednání kupce, ježto náležejí k provozu jeho obchodní živnosti (čl. 273 ADHGB) a to je podepřeno domněnkou, že v pochybách jsou vždy tato jednání obchodními (čl. 274 ADHGB), nicméně vyloučeny jsou smlouvy o nemovitých věcech (čl. 275 ADHGB). Velmi zajímavé je pak pravidlo, že v případě právního vztahu, kde pouze jedna strana jednala jako kupec a tím pro sebe vytvořila obchodně závazkový vztah, je tento vztah i pro druhou osobu nepodnikatelskou předmětem ADGHB, ale samozřejmě obsahující výjimku, a sice pokud z předpisů nevyplyne, že je tento zákoník aplikovatelný jen na jednu stranu – kupce (čl. 277 ADHGB). Zákoník ustanovuje obchodní zvyklosti a obyčeje jako podpůrný pramen práva (čl. 279 ADHGB).

ADHGB v sobě také upravuje činnosti spojené s obchodem jako např. nákup a pojmenované smluvní typy. Ty jsou obsaženy v jednotlivých titulech. Šlo tedy o nákup, jako činnost doslova definující obchod (čl. 337 – 359 ADGHB), komisionářský obchod (čl. 360 – 378), spedice (čl. 379 – 389 ADHGB) a přeprava (čl. 390 – 431 ADHGB). Samostatnou část v ADHGB pak dostal námořní obchod (5. Kniha ADHGB).

4.2.3 Právní dogmatika kolem dualismu systému občanského a obchodního práva

Většina států, kde je kodifikováno občanské právo, dělí systém podle toho, zda je tento platný pro obecné adresáty, či adresáta určitého. Důvody pro zavedení zvláštního systému občanského práva, který by určoval vztahy konkrétního adresáta jsou pak zejména v tom, zda se uzná, že zájmy, ulehčení a jistoty právních styků nějak určitého systému adresátů vyplývají z hospodářské potřeby a zavede zvláštní právní jednání, typy závazků jako např. obchodně závazkové vztahy jako této potřebě modifikované prameny práva. Pro určení parametrů těchto zvláštních adresátů existují v zásadě dvě možnosti. Za prvé se může jednat o zvláštní normy určenému adresátovi a nebo o vymezení zvláštního druhu závazkových vztahů, či právních jednání.¹⁴⁸

Právě Thöl toto systematické rozdělení adresátů občanského práva odmítal. Vůbec nastolení dvojího systému občanského práva bylo samozřejmě v té době známé, méně diskuze vytvořilo platformu pro příští století, kdy se budou odborníci přít nad potřebností duálního systému. Zapomenout na spotřebitelské právo. Jedná se o tzv. Objektivní systém.

Objektivní systém kde není hlavním pojmem podnikatel, ale obchodně právní jednání, obligace, nebo závazek. Zástupci tohoto systému se odvolávají na vnitřní hospodářské důvody právních jednání v rámci obchodu jako zvláštní činnosti, jejichž vlastnosti se řadí k obchodně právním a to pokud se jedná o obchodníka nebo ne. Které smluvní typy se pak stávají obsahem zvláštní části systematiky obchodního práva pak záleželo na stavu hospodářství. Zpočátku se jednalo zejména o smluvní typy spojené s prodejem výrobků a pomocné smluvní typy k jejich provádění, tzn. komisní, spediční, přepravní a bankovní typy. Goldschmidt, tuto teorii odůvodňuje potřebou právního rámce upravujícího obrat zboží za účelem zisku, nebo jeho předmětem je zprostředkování, ulehčení, nebo pokud je to pro zajištění tohoto obratu se vše pak označuje jako obchodné právní závazky. Kromě toho považoval za obchodně právní vztahy i všechny

¹⁴⁸ BECKER, A., Die Entwicklung des Kaufmannsbegriffs im Sinne eines übergeordneten Abgrenzungskriteriums für den persönlichen Anwendungsbereich handelsrechtlicher Vorschriften, 2004. Münster. 15.s. ISBN 3- 8258 - 7639

takové závazkové vztahy, kde byl účastníkem obchodník z titulu své činnosti. Objektivní systém se tak odvolává na předmět podnikání.¹⁴⁹

Subjektivní systém naproti tomu vidí jako základní kámen tohoto systému nějaký subjekt. Ve většině případů se jedná o pojem obchodníka. Zvláštní úprava podle této teorie se tak zaměřuje právě na osoby, jejichž vlastnosti jsou vlastnostmi obchodníka. Jako obchodně závazkové vztahy pak označují taková jednání obchodníka, která náleží k jeho obchodní činnosti. Heinrich Thöl odůvodňuje tento systém tak, že je důvodný na základě jejich živnostenské činnosti. Ne tedy obchodní činností určený závazkový vztah, nýbrž způsob činnosti je rozhodující pro to zda obchodník jedná v rámci oboru obchodně závazkových vztahů.¹⁵⁰

4.3. Vývoj v českých a slovenských zemích v dobách kapitalismu a komunismu

Základním kamenem obchodního práva u nás se stal ADHGB. Tento předpis u nás platil až do roku 1950. Čerpal ze zásad zákoníku vydaného pro země německého spolku. Mimo tento zákoník existovaly i další předpisy upravující obchody. Byly jimi živnostenský zákon, spolkový zákon nebo akciový regulativ.¹⁵¹

Po první světové válce a se vznikem samostatného soustátí se recepční normou stává i nadále obchodním kodexem pro české země a na Slovensku zůstává v platnosti uherský obchodní zákoník. ADHGB tak zůstalo v platnosti. Z původních úmyslů předělat právní řád do české podoby postupně sešlo. Záměr unifikovat právní řád byl nakonec přerušen válkou.

¹⁴⁹ BECKER, A., Die Entwicklung des Kaufmannsbegriffs im Sinne eines übergeordneten Abgrenzungskriteriums für den persönlichen Anwendungsbereich handelsrechtlicher Vorschriften, 2004. Münster. 15.s. ISBN 3- 8258 - 7639

¹⁵⁰ BECKER, A., Die Entwicklung des Kaufmannsbegriffs im Sinne eines übergeordneten Abgrenzungskriteriums für den persönlichen Anwendungsbereich handelsrechtlicher Vorschriften, 2004. Münster. 14.s. ISBN 3- 8258 - 7639

¹⁵¹ MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4 vydání. Praha: Leges 600s. 292-293 s. ISBN 978 – 80 – 87212 – 39 - 4

Proces unifikace a modernizace byl velmi důležitý už jen kvůli částečné neaktuálnosti zastaralých zákonů rakouských. To bylo ale zhruba vše, o čem panovala shoda. Záměr na vytvoření ryze českého obchodního zákoníku sice existoval, ale díky panujícím rozporům se jej nepodařilo sestavit. Obecně vůbec příští koncepce soukromého práva se stali předmětem diskuze bez konce a tak až roku 1929 vzniká v ministerstva spravedlnosti komise pro unifikaci obchodního práva. Právě z její činnosti vychází roku 1937 osnova nového obchodního zákona.¹⁵²

4.3.1 Osnova obchodního zákona 1937

Osnova obchodního zákona z roku 1937 byla prvním pokusem o sestavení ryze českého obchodního zákoníku. Práce na této osnově trvaly několik let a zúčastnili se jí všechny hlavní osobnosti tehdejší právní vědy. Sama komise, který návrh vytvořila pak stanovila jako prameny úpravy obchodních zákoníků německého, polského, švýcarského a francouzského. Terminologie byla řízena podle osnovy zákona občanského (dále OObchZ).¹⁵³

Osnova je sice spíše konzervativního rázu, nicméně opustila koncepci vztahu mezi ABGB a ADHGB. OObchZ změnila pojetí obchodně právní systematiky z objektivní na subjektivní, zaměřuje se na adresáta - obchodníka. To se dá přisoudit jako návrat ke středověkým pravidlům, kdy obchodní právo bylo tvořeno jako právo kupců, obchodníků a nikoliv obchodně právních jednání a závazků. Hlavním kritériem je tedy určitá kvalifikace subjektu – kupce pro jeho podřazení zvláštní úpravě. Samotné závazkové vztahy pak byly zamýšleny jako obecná úprava s odchylkami, tak jak tomu je dnes v případě NOZ.¹⁵⁴

Pojem obchodníka je rozšířen tak, aby nedocházelo k jeho aplikaci i na neobchodníky. Tvůrci měli totiž za to, že čím je tato definice širší, tím spíše nebude zahrnovat i neobchodníka. Proto úprava obsahuje vyčerpávající vymezení tohoto pojmu společně s pojmem obchodní živnosti. Úprava upouští od pojmu kupec a zavádí jasný pojem obchodník. I když z dnešního pohledu se jedná téměř o totéž, byl pojem kupec pro tvůrce přece jen zastaralý a definičně úzký. „*Bylo*

¹⁵² VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. 2. Vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694, 482-483 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 257 - 8

¹⁵³ Osnova obchodního zákona a důvodová zpráva z roku 1937, 8 s.. dostupná na <https://www.obczan.cz/files/files/113>

¹⁵⁴ Osnova obchodního zákona a důvodová zpráva z roku 1937, 77 - 79 s.. dostupná na <https://www.obczan.cz/files/files/113>

*proto uznáno za účelné zřeknout se terminologie obchodního zákona platného v zemích České a Moravské a zvolit název, který jednak již podle nazírání denního života zahrnuje přece jenom větší okruh podnikatelů“.*¹⁵⁵

Definice obchodníka byla obsažena v § 1: „*Obchodníkem byla osoba, která provozuje vlastním jménem obchodní živnost ať sám ať skrze zástupce.*“ Obchodní živností pak bylo živnostenské podnikání, jehož předmětem byla některá z taxativně vymezených činností. Šlo o sjednávání a zcizování zboží, cenných papírů a movitých věci. O obchodní živnost šlo také, pokud šlo o dodávku movité věci za úhradu nebo pojišťovací a bankovní činnosti. Samozřejmě sem spadají i obchody burzovní nebo obchody spojené s přepravou po moři. Stejně tak nakladatelství a knihtisk (§ 2 OObchZ) Vyloučena byla ale například zemědělská a lesní výroba (§ 6 OObchZ).

Obecně se tak dá říct, že naše právo zaujalo za první republiky postoj teorie subjektivní, kdy obchodně právní normy přisoudilo ke zvláštnímu adresátovi nazvanému jako obchodník. Právě na tuto teorii nyní navazuje NOZ. Je proto velká škoda, že OObchZ se nikdy nestalo zákonem.

4.3.2 Úprava obchodně závazkových vztahů v době nesvobody

Prvním obdobím nesvobody byla nacistická okupace v letech 1939 – 1945. Nacistický totalitní režim se velmi podepsal na našem hospodářství. V rámci nutnosti financovat nacistickou válku se hospodářství muselo přizpůsobit novým poptávkám, které měly plánovaný charakter. Obecně se tak hospodářství stalo prostředkem k vedení války a jakákoliv regulace spíše bránila okupačním orgánům v rozhodování, a proto se o obchodním právu nedá moc mluvit. To vše bylo pevně spjato s nerespektováním soukromého vlastnictví a jeho odebráním, zejména toho židovského. Šance soustavně provozovat podnikání za účelem zisku tak téměř vymizela a s ní i nutnost úpravy obchodního práva.¹⁵⁶

Po osvobození se ústavním dekretem o obnovení právního pořádku prezidenta Beneše vrátilo obchodní právo na svoje místo. Nicméně se jednalo o

¹⁵⁵ Osnova obchodního zákona a důvodová zpráva z roku 1937, 79 s., dostupná na <https://www.obczan.cz/files/files/113>

¹⁵⁶ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 34 - 36 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1.

stále více neaktuální úpravu z dob Rakousko – Uherska. Období poválečné však i po restauraci právního řádu nebylo tak svobodné jako po vzniku republiky. Orgány státu nadále zasahují do běhu hospodářství a nedávají mu tak zpět svou volnou ruku. To je možné spatřovat např. v případě znárodňování majetku, ale i ve snaze v některých odvětvích zavádět státní monopol. Dříve než došlo na úvahy o navrácení se k osnovám rekonstrukce soukromého práva, se ale k moci dostávají komunisté a naděje na volné tržní hospodářství a s tím spojený ucelený systém obchodního práva tak pomíjejí.¹⁵⁷

Po únorovém převratu roku 1948 se k moci dostávají komunisté. Samotná politika komunismu je striktně v rozporu s volným trhem a obchodováním. Jediným odvětvím obchodu, které mělo smysl být nějak upravené byl obchod zahraniční.

Hlavním obdobím kodifikací se pak stala tzv. Právní dvouletka¹⁵⁸. V jejím rámci vznikaly komise rozdělené podle odvětví práva. Takovou komisí byla i komise pro zvláštní úkoly. Právě tato komise dostala za úkol vyřešit problémy týkající se obchodu a podnikatelských aktivit jako celku. Takto tedy v podstatě obchodní právo zaniká a některé jeho části se včleňují do zvláštních norem.¹⁵⁹

Ruku v ruce s nástupem komunismu funguje i tzv. plánovaná ekonomika¹⁶⁰. S jejím nástupem dochází k zániku obchodně právních vztahů, kdy se stát stává jakýmsi vedoucím, který rozhoduje kolik a čeho se má vyrobit, zobchodovat apod. O normách obchodního práva a závazkových vztazích tak nemůže být řeč. Toto plánování se dělo skrze tzv. Hospodářský plán. Úprava občanského práva tak neobsahovala obchodně – právní kodex.

Závazkové právo bylo upraveno v zákoně č. 141/ 1950 Sb. Občanský zákoník (dále KOZ). Některé formy obchodně – právních kodexů pak byly přejety do KOZ, avšak ve velmi pozměněné formě, smyslu apod. „*Pro tuto část zákoníku*

¹⁵⁷ ROZEHNAL, A., et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 37 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1

¹⁵⁸ Právníkou dvouletkou je nazýváno období v letech 1949–1950, kdy došlo ke kodifikaci všech základních odvětví práva v Československu. Úkolem právníkové dvouletky bylo přepracovat a kodifikovat současně celý právní řád.

¹⁵⁹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. 2. Vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694, 597-598 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 257 - 8

¹⁶⁰ Plánovaná ekonomika je ekonomický systém, ve kterém významnou roli hraje stát. Ten určuje, co a jak se bude vyrábět, a částečně nebo plně se snaží nahradit roli trhu.

*je typické, že tvůrci zákoníku využívali řady starých forem, které byly dříve součástí obchodního zákoníku.*¹⁶¹

Samotné závazkové právo pak bylo upraveno v části čtvrté KOZ. Jako důvody vzniku závazku se uvádějí provádění jednotného hospodářského plánu, právní úkony, smlouvy, způsobené škody a bezdůvodné obohacení (§ 211 KOZ). Pro potřeby plnění tohoto hospodářského plánu zavádí zákoník tzv. Hospodářské smlouvy (§ 212 KOZ). Už tyto pojmy tedy ukazovaly směřování občanského práva za dob komunismu.

Upravenými smluvními typy byly pak s ohledem na obchodně právní závazky např. smlouvy nákladní, kupní a směnná. Obecně tak obchodní právo v tomto období ztrácí na významu.

4.3.3 Úprava obchodně závazkových vztahů 1992 - 2014

ObchZ byl speciálním předpisem úpravy občanského práva. Tvořil ustanovení týkající se postavení podnikatelů. V § 1 odst. 2 ObchZ je jasně vymezeno, že se obchodní závazkové vztahy řídí právě ustanoveními tohoto zákona a dále subsidiární vztah k SOZ. Je pro ně tak určující jak povaha subjektů, tak jejich předmět. Obecná úprava se nachází v SOZ, resp. v § 488. Tedy závazkem je právo věřitele chtít po dlužníkovi plnění.¹⁶²

¹⁶¹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. 2. Vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 578 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 257 - 8

¹⁶² POSPÍŠIL, M. Obchodní závazkové vztahy. Metropolitan University Prague Press. 2012, 12 - 14 s. ISBN 978 – 80 – 86855 – 80 - 6

Závěr

Tématem práce byly obchodně závazkové vztahy a jejich současná a historická úprava v rámci v jmenovaných zemí regionu střední Evropy.

Obsahem jsou také závazkové vztahy obecné, jakožto hlavní pramen úpravy těch obchodních. Po rekodifikaci občanského práva totiž mizí zvláštní úprava obchodně závazkových vztahů a spolu s ní i dvojkolejnost občanského práva. Kromě závazků bylo tak nutné osvětlit i systém obchodně závazkových vztahů po rekodifikaci. Ty jsou nyní tvořeny souborem výjimek a odchylek v rámci NOZ, kdy tato ustanovení uvozují svou platnost pro jednání podnikatelů, či s podnikatelem.

Ruku v ruce s tím jsou nastoleny jejich úpravy ve zmíněných zemích. Právě závěr je místo pro stručnou komparaci současných úprav. Jediným systémem, který tyto závazky výslovně neupravuje je systém český od roku 2014. Na Slovensku se setkáváme se systémem u nás přítomným právě do roku 2014, tedy vedle sebe stojícího občanského zákoníku a zákoníku obchodního v poměru *lex specialis k lex generalis*. Rakouská úprava prošla rekodifikací v roce 2007, přesto obchodní závazkové vztahy zůstaly předmětem úpravy zvláštního zákoníku podnikatelského. Německá úprava stále využívající v podstatě již více než sto let starý obchodní zákoník, pak také upravuje obchodně závazkové vztahy ve jeho zvláštní úpravě.

Teoriemi stojícími za touto systematikou jsou tzv. subjektivní a objektivní. Ty dovozují nutnost samostatné úpravy obchodně závazkových vztahů buď z povahy adresáta (subjektivní) nebo právě z povahy závazkových vztahů. Zvláštností pak bylo pojetí českého a slovenského obchodního zákoníku, který aplikoval tyto teorie obě a zaváděl tak velmi široké vymezení obchodně závazkových vztahů.

Pojmenované smluvní typy, čili část hojně nazývaná jako zvláštní část obchodně závazkového práva je pak od počátku ovlivňována potřebami hospodářství. Tak jak tomu bývá jsou předmětem zvláštní části takové smluvní typy, které slouží k podnikatelské, obchodní činnosti. S tím jak plyne doba se samozřejmě podnikatelské prostředí mění a vyvíjí a s tím se tak vyvíjí i tyto smluvní typy. Zatímco v počátcích jich bylo sotva pět, existuje nyní přes dvakrát

tolik pojmenovaných smluvních typů, které se dají označit jako obchodně závazkové, nicméně to je vždy odvozeno buď od jejich subjektů, či předmětu.

Zřejmá podobnost úpravy a definic obchodně závazkových vztahů a jejich adresátů je zřejmě důsledkem sdílení společného regionu a přebírání úprav v rámci společných států. Tak jako my jsme přejali rakouský obchodní zákoník, muselo Rakousko přejmout ten německý v době připojení. Nutno podotknout, že německé HGB stále ještě vychází z ADHGB, takže to pro Rakousko nebyl až takový šok, i když HGB je modifikováno k BGB jako obecnému předpisu.

V zásadě se tak dá říci, že ve všech zemích regionu Střední Evropy je dualita práva nejen přípustná, ale i zavedená. Je tomu tak proto, že jak Rakousko, tak Německo jako hlavní hráči z hlediska obchodně právní systematiky spatřují ve zvláštní úpravě nutnost a to jak z důvodu který vidíme v NOZ tedy odborné a profesionální převahy nad neobchodníky, tak zejména z důvodu komplexněji se vyvíjející materie. Obchodní právo jako celek je totiž do značné míry postaveno na praxi a jejich zvyklostech, které jsou mnohdy postaveny na roveň zákonu. Pro DYNAMIČTĚJŠÍ vývoj a rozvoj je tak zřejmě lepší tento systém v rámci občanského práva vydělit.

Na druhé straně je určitě možné tento systém zahrnout jen v občanském zákoníku a zahrnout ho souborem výjimek a odchylek pro určité adresáty, v tomto případě obchodníky, podnikatele. Takový je stav nyní u nás.

Můj názor je takový, že obchodní právo zasluhuje svůj kodex. Důvody vidím zejména ve vyšší právní jistotě pro oblast hospodářství, které v kapitalistickém systému je základním determinantem úrovně jakékoliv země. Zdravé podnikatelské prostředí s vysokou právní jistotou vede k rozvoji a růstu hospodářství. Obchodníci, jako lidé, kterým je tento systém adresován, jsou pak spolutvůrci těchto ustanovení skrze své zvyklosti a zaběhlou oborovou praxi. Dříve bylo dokonce pravidlem, že byli využíváni jako přisedící u obchodních soudů, což zajisté také přispělo k vyšší odbornosti soudních rozhodnutí.

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá komparací a historií obchodně závazkových vztahů v regionu Střední Evropy.

Na začátku je u uveden přehled současné úpravy závazkových právních vztahů po rekodifikaci 2014. Pojem obchodně závazkového vztahu je popsán podle nového systému úpravy a sice bez přítomnosti obchodního zákoníku. Společně s tím se práce zabývá aktuální úpravou obchodně závazkových vztahů na Slovensku v Rakousku a v Německu. Práce obsahuje různé definice pojmu pro obchodníka ve výše zmíněných právních systémech.

Další část práce se věnuje historii pojmu obchodníka a obchodně závazkového vztahu ve Střeni Evropě, tzn. Všeobecnému německému obchodnímu zákoníku (ADHGB) jakožto první kodifikaci obchodního práva v regionu Střední Evropy. Dále je popsán právní stav Československa jak v době svobody, tak nesvobody.

Resümee

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Komparation und Geschichte von Handelsgeschäften in der Region Mitteleuropas.

Am Anfang steht die Beschreibung der gegenwärtigen Lage bei Schuldverhältnissen in Tschechien nach der Rekodifikation 2014. Der Begriff Handelsgeschäft wird beschrieben unter den neuen Umständen und zwar, dass es kein Handelsgesetzbuch gibt. Damit wird die Arbeit in der aktuellen Lage von slowakischen, österreichischen und deutschen Handelsgeschäften beschrieben. Die Arbeit beinhaltet auch verschiedene Definitionen des Begriffs Kaufmann in oben genannten Rechtssystemen und ihren Kodexen.

Andere Teile der Arbeit befassen sich mit der Geschichte von den Begriffen Kaufmann und Handelsgeschäft in Mitteleuropa, d.h. über das allgemeine des deutschen Handelsgesetzbuchs, wie die erste Kodifikation des Handelsrechts in Mitteleuropa. Ferner wird über den Tschecho – Slowakischen Rechtszustand besprochen, in den Zeiten von Freiheit und Unfreiheit.

Zdroje

Odborná literatura

1. BECKER, A. Die Entwicklung des Kaufmannsbegriffs im Sinne eines übergeordneten Abgrenzungskriteriums für den persönlichen Anwendungsbereich handelsrechtlicher Vorschriften, 2004. Münster. 176.s. ISBN 3- 8258 - 7639
2. BĚLOHLÁVEK, A. J.; JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 832 s. ISBN 978 . 80 – 7380 – 413 - 8
3. BÜLOW, P. Handelsrecht.Heidelber C.F. Müller, 6. Vydání. 219 s. ISBN 978 – 3 – 8114 – 9615 – 6
4. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 429 s. ISBN 978 – 80 – 7478 – 326 – 5
5. FIALA, J. Právní slovník, 3.vydání, 2009. Heslo: Majetek.
6. GERLOCH, A. Teorie práva, 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 312 s. ISBN 978- 80-7380- 233 - 2
7. HRDINA, A. I. DOSTALÍK, P. Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 144 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 235 – 6
8. FISHINGER, S. P. Handelsrecht CF Müller GmbH. Hedielberg, 2015, 285 s. ISBN 978 – 3 – 8114 – 9419 – 0
9. GROSSI, P., HOOPER, L. A History of European Law. 2010, 224 s. ISBN: 978-1-4051-5294-5
10. HURDÍK, J. Právní slovník, 3 .vydání, 2009. Heslo: Závazek.
11. KINDL, M. ROZEHNAL, A. Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 303 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 516 – 6.
12. KNAPP, V. Teorie práva. Praha: C.H.Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1

13. KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M. Obchodné právo. Bratislava, PraF UK, 2008, 390 s. ISBN 978 – 80 – 7160 – 225 – 5
14. LAVICKÝ, P.; POLÍŠENSKÁ, P. Judikatura k rekonstrukci. Vznik a obsah závazků. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 279 s. ISBN: 978-80-7478-907-6
15. MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4 vydání. Praha: Leges, 640 s. ISBN 978 – 80 – 87212 – 39 - 4
16. Obchodní zákoník (zákon č. 513/1991 Sb.) (platnost do 31.12.2013)
17. PLÍVA, S. Obchodní závazkové vztahy. 2. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2009, 340 s. ISBN 978 – 80 – 7357 – 444 - 4
18. POSPÍŠIL, M. Obchodní závazkové vztahy. Metropolitan University Prague Press. 2012, 297 s. ISBN 978 – 80 – 86855 – 80 - 6
19. OETKER, H. Handelsrecht. Heidelberg : Springer, 7. Vydání. 2015. 301 s. ISBN 978 – 3 – 662 – 46156 – 3 (eBook)
20. RABAN, P. a kol. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 528 s. ISBN 978 – 80 – 87713 – 11 - 2
21. ROZEHNAL, A. Závazkové právo. Obecná část. Deliktivní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 216 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 496 – 1
22. ROZEHNAL, A. et al. Obchodní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 720 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 524 – 1
23. SCHMIDT, K. Handelsrecht. Unternehmensrecht I. Köln. Wolters Kluwer Deutschland GmbH. 6. Auflage, 51 s., 2014, 1276 s. ISBN: 978-3-452-27796-1
24. SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., MAREK, K., RABAN, P. Česko – slovenské kontexty obchodního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 544 s. ISBN: 978 – 80 – 7357 – 707 - 0
25. ŠVARC, Z. a kol. Základy obchodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, 476 s. ISBN 80 – 86898 – 51 - 2
26. VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. 2. Vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 704 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 257 - 8

Judikatura

1. Rozsudek Nejvyššího soudu Rakouska ze dne 11.12.2007, sp. zn. . TE OGH 2007/12/11 4Ob215/07g.Dostupný na :
<https://www.jusline.at/index.php?cpid=77cc2619465c939cd4189c33216b2d0c&feed=277719>
2. Rozsudek Nejvyššího soudu Rakouska ze dne 28.1.2011, sp. zn. TE OGH 2011/01/28 6Ob238/10h

Internetové zdroje

1. BĚHOUNEK, P. Nový občanský zákoník a jeho dopad do systému soukromého práva . [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/novy-obcansky-zakonik-a-jeho-dopad-do-systemu-soukromeho-prava>
2. BEZOUŠKA, P. Co je to adhezní smlouva?.[online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/382-co-je-to-adhezni-smlouva/>
3. Důvodová zpráva ze dne 18. 5. 2011 [online]. 2011 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_Duvodova-zprava-11042011.pdf
4. MALIŠ, D. 93920. Čtyři skutkové podstaty předsmělní odpovědnosti podle NOZ. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ctyri-skutkove-podstaty-predsmelnu-odpovednosti-podle-noz-93920.html>
5. MAREK, K. Smluvní závazkové vztahy ve veřejných zakázkách jejich změny ze dne 08.09.2014 [online]. 2014 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dvorak-d.-smluvni-zavazkove-vztahy-ve-verejnych-zakazkach-a-jejich-zmeny?browser=mobi>
6. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 1606 – 1610, dostupné na Beck – online.cz
7. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 1652 – 1653, dostupné na Beck – Online.cz

8. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, s. 2002 – 2007. Dostupné na Beck – online.cz
9. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014), 1. vydání, 2014, s. 1564 – 1565, dostupné na Beck – Online.cz
10. Zákon č. 513/1991 Zb., Obchodný zákonník
11. RADA, I., SÝKOROVÁ, E. Zvláštní subjekty právních vztahů - [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zvlastni-subjekty-pravnich-vztahu-podnikatel-odbornik-spotrebitel-slabsi-smluvni-strana-96776.html>
12. Osnova obchodního zákona a důvodová zpráva z roku 1937, 79 s.. dostupná na <https://www.obczan.cz/files/files/113>

Seznam použitých zkratek

ABGB - Všeobecný občanský zákoník rakouský, (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)

ADHGB - Všeobecný německý obchodní zákoník

BGB - Německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch)

EU - Evropská Unie

HGB – Obchodní zákoník -Německo (Handelsgesetzbuch)

KOZ - Občanský zákoník (zákon č. 141/ 1950 Sb.)

NOZ - Nový občanský zákoník, z.č.89/2012Sb., ve znění pozdějších předpisů

ObchZ - Obchodní zákoník, zákon č.513/1991 Sb, ve znění pozdějších předpisů

ObchZSk – Obchodní zákoník, zákon 513/1991 Z. z Sk, ve znění pozdějších předpisů

OObchZ - Osnova obchodního zákona

OZ - Dosavadní občanský zákoník, z.č 40/1964Sb

SOZ - zák.č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

SLOZ - Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

UGB – Podnikatelský zákoník (Unternehmensgesetzbuch)

ZGB – Švýcarský občanský zákoník (Schweizerisches Zivilgesetzbuch)